

ГЕНДЕР І ЧОЛОВІКИ

Я

3_2015 (39)

**ГЕГЕМОНІЯ
ЧОЛОВІКІВ:
ВІД ТЕОРІЇ
ДО ПРАКТИКИ**

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ,
МАСКУЛІННІСТЬ
І ГОМОФОБІЯ**

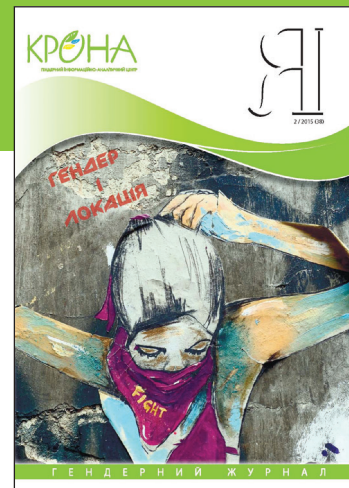
**«ДИВАННА СОТНЯ»:
ПРИВІЛЕЇ, ЯКІ НЕ
ВИЙШЛО РОЗДІЛИТИ**

**«YOU SEE, ALL
VEGAN MEN
HAVE VAGINAS»
АБО НАВІЩО
НАСПРАВДІ
ЧОЛОВІКАМ
ЇСТИ М'ЯСО**

**«ТАТІВСЬКИЙ
ІНСТІНКТ»
АБО ФЕНОМЕН
ЗАЛУЧЕНОГО
ТАТІВСТВА**

У ПОПЕРЕДНЬОМУ ЧИСЛІ ЖУРНАЛУ:

ГЕНДЕРНОЧУТЛИВІ ЛОКАЦІЇ В УРБАНІЗОВАНОМУ ПРОСТОРІ

Авторка: Галина Фесенко

Якби містоплануванням займалися жінки, вони будували б більше просторів для спілкування, парків і дитячих майданчиків, а технології й індустрія виносилися б за межі міста. С. 4-6.

ОКУПАЦІЯ, ВІЙНА ТА ІНШІ МОЖЛИВОСТІ

Авторка: Оксана Міхеєва

Війна часто стає точкою відліку суспільних змін, бо примушує переглянути соціальні зв'язки між людьми. С. 7-9.

СТАНОВИЩЕ СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПОДВІЙНИХ НЕРІВНОСТЕЙ

Авторка: Тамара Марценюк

Сільські жінки – подвійно маргіналізована група, бо зазнають дискримінації і за гендерною ознакою, і за територіальною специфікою проживання. С. 10-13.

ГЕТТОІЗАЦІЯ МАТЕРИНСТВОМ

Авторка: Людмила Малес

Якщо в очікуванні дитини можна зберігати активність, беручи всю відповідальність на себе, то з її народженням жінка вже точно зв'язана по руках і ногах, мов те немовля у тугому сповитку. С. 14-17.

СПРИЙНЯТТЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ МАТЕРЯМИ: УЯВЛЕННЯ, ПЕРЕЖИВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

Авторка: Марія Домащенко

Міський простір спрямований на потреби здорової працюючої людини, тоді як жінкам із дітьми він значно обмежує свободу вибору та коло можливостей. С. 18-19.

СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І ДОСЯГНЕННЯХ

Ведучий рубрики: Володимир Карпов

Резонансні тематичні новини з усього світу. С. 20.

ПРАВО БУТЬ ЖЕНЩИНОЙ... (НА ИСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОМ ОПЫТЕ ЕВРОПЫ И ВОСТОКА)

Авторка: Сабина Тарвердиева

Незалежно від географічних, соціальних аспектів, Жінка з її «незрозумілим» Світом, історичним «вантажем» обов'язків і боротьбою за права залишається «іншою» в системі ідентифікації в суспільстві. С. 21-23.

ФЕМІНІСТИЧНЕ ТЕОРЕТИЗУВАННЯ: МІЖ ДРУГИМ ТА ТРЕТІМ СВІТАМИ

Авторка: Елена Дудко

Феміністичне теоретизування має не ігнорувати той факт, що «бути жінкою» також залежить від локації, класової позиції, етнічності, сексуальності та віку. С. 24-26.

ВИЗУАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ШКОЛЫ – ГЕНДЕРНЫЙ КАПКАН

Авторка: Ольга Андрусик

З першого кроку простір школи дає зрозуміти дівчаткам їхнє «справжнє місце» – завжди на другому плані, позаду хлопчиків, за ризикою. С. 27-29.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ШКІЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У РОЗРІЗІ МІСТА І СЕЛА

Автор: Олег Маруценко

Соціологічне дослідження точок зору вчительства сільських шкіл засвідчило їх більш консервативний, стереотипний характер, аніж у педагогів з міст. С. 30-31.

СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКОВОЇ АДАПТАЦІЇ ЖІНОК ДО МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Авторка: Катерина Нагорняк

Як сприймається міський простір жінками? Що може викликати страх у жінок, які повертаються додому в пізній час? Якими є жіночі стратегії переоблаштування публічного простору на більш безпечний? С. 32-34.

СТИХІЙНА ТОРГІВЛЯ ЖІНОК У МІСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Авторка: Марія Куц

Як формується базова ідентичність міського виживання для жінки, яка займається стихійною торгівлею? Яка поведінка є притаманною жінкам різного віку? С. 35-37.

ГЕНДЕРНИЙ ЖУРНАЛ «Я»
Журнал виходить із 2003 року

Засновник і видавець:
Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА»

Головний редактор:
Олег Марущенко
oleg.maruschenko@gmail.com

Літературна редакторка:
Олена Малахова
omalakhova@ukr.net

Коректорка:
Ірина Міньковська

Фоторедакторка:
Ольга Андрусик

Дизайн і верстка:
Оксана Брюховецька

Адреса редакції:
E-mail:
center.krona@gmail.com

У разі часткового або повного передруку публікацій поси-
лання на журнал «Я», авторок
та авторів є обов'язковим.
За достовірність інформації
відповідають авторки та
автори матеріалів. Редакція
не завжди поділяє позицію
авторок та авторів публікацій.

Фінансовий партнер видання:
Фонд імені Гайнріха Бьоля,
представництво в Україні
www.boell.org.ua

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
КИЇВ

Електронну версію цього
журналу, а також попередні
номери можна знайти на
нашому Гендерному порталі
www.krona.org.ua.

Друк журналу здійснено
видавництвом «Планета_
Принт». Наклад: 500 екз.

**2 ГЕГЕМОНІЯ ЧОЛОВІКІВ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ**
Тетяна Бурейчак

**6 МАЙКЛ КІММЕЛ:
«ЧИМ БІЛЬШ РІВНИМ
Є СУСПІЛЬСТВО У
ГЕНДЕРНИХ ПИТАННЯХ,
ТИМ КРАЩЕ ЖИВУТЬ
ЧОЛОВІКИ»**
Бесіду вела
Тамара Марценюк

**9 ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ,
МАСКУЛІННІСТЬ
І ГОМОФОБІЯ**
Анастасія Денисенко

**12 «YOU SEE, ALL VEGAN
MEN HAVE VAGINAS»
АБО НАВІЩО НАСПРАВДІ
ЧОЛОВІКАМ ЇСТИ М'ЯСО**
Ліза Сєверіна

**14 «ДИВАННА СОТНЯ»:
ПРИВІЛЕЇ, ЯКІ
НЕ ВИЙШЛО РОЗДІЛИТИ**
Дар'я Попова

**16 ЖІНКИ – РЕСУРС
ДЛЯ ДЕРЖАВИ
ЧИ ДЛЯ ЧОЛОВІКА?**
Аліна Курлович

**18 СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ
І ДОСЯГНЕННЯХ**
Володимир Карпов

**20 DOMESTIC
VIOLENCE AND
SEX-SELECTIVE
ABORTIONS
IN ARMENIA
AS A RESULT
OF PATRIARCHY**
Gohar Shahnazaryan

**24 ИЗ ОПЫТА ЖИЗНИ
С ДОМАШНИМ
ТИРАНОМ**
Надежда Прилипенко

**27 УКРАЇНЬСЬКА
ПОЛІТОЛОГІЯ В
ПЕРІОД ФЕМІНІЗАЦІЇ:
БОРТЬБА
«ЗА» ТА «ПРОТИ»
ПАТРІАРХАТНОЇ
ЕПІСТЕМИ**
Вадим Осін

**31 «ТАТІВСЬКИЙ
ІНСТІНКТ»
АБО ФЕНОМЕН
ЗАЛУЧЕНОГО
ТАТІВСТВА**
Тамара Береговська

**34 КОЖНОМУ
ЧОЛОВІКОВІ –
ПО КОЛЬОРОВОМУ
ОЛІВЦЮ! (ЗІ
СПОСТЕРЕЖЕНЬ
НАУКОВОЇ
СПІВРОБІТНИЦІ
ХУДОЖНЬОЇ ГАЛЕРЕЇ)**
Анастасія Шапошнікова

● ГЕГЕМОНІЯ ЧОЛОВІКІВ: ● ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ¹

● Тетяна БУРЕЙЧАК

Тема цього числа журналу нагадала мені про статтю відомого британського соціолога Джефа Херна «Сюрприз, сюрприз, у чоловіків також є гендер...»². У цій публікації дослідник звертає увагу на те, що в науці, культурі та мас-медіа чоловіки часто репрезентуються як узагальнені суб'єкти, позбавлені тіла, статі та гендеру. Гендер чоловіків залишається питанням нетривіальним і таким, що потребує пояснення та, що ще більш важливо, критичної рефлексії. До сьогодні більшість практик чоловіків у публічній та приватній сфері не розглядаються як гендеровані. Вони просто відбуваються та сприймаються як «нормальні». Водночас досліджувати проблему гендеру чоловіків недостатньо лише тому, що в чоловіків також є гендер. Набагато важливіше розуміти, чому і як гендер чоловіків відтворює та кристалізує систему, в якій вони отримують привілейоване соціальне становище.

На рівні суспільства та культури практика зведення всього людського досвіду до чоловічої норми отримала назву *андроцентризму*. Це виявляється, наприклад, у тому, що чоловіки в парламенті за традицією та стереотипами сприймаються як такі, що репрезентують інтереси всього населення. Інший приклад – це домінування чоловічої форми у формулюванні багатьох, особливо престижних, професій та посад (президент, професор, експерт, менеджер, адвокат тощо), а це своєю чергою формує відповідні очікування щодо того, хто їх повинні займати. На індивідуальному рівні власний гендер часто залишається невидимим для самих чоловіків. У патріархатних суспільствах, якими – більшою чи меншою мірою – є практично всі сучасні суспільства, бути чоловіком автоматично передбачає можливість отримувати низку соціальних переваг (наприклад, кращі перспективи кар'єрного зростання та заробітної плати, менше навантаження в домашній праці та в домогосподарстві, ниж-

чі вимоги щодо привабливої зовнішності та необхідності слідувати нормам поведінки тощо). Водночас чоловіки, особливо білі, повносправні, гетеросексуальні та професійно успішні, не вважають гендер джерелом своїх соціальних привілеїв, натомість жінки часто визнають власний гендер як обмежувальний фактор, що позбавляє їх доступу до певних благ і ресурсів. Так само, як білі люди не мислять про себе в термінах раси і часто вважають проблему расизму проблемою представників/-ць інших рас, так і гендер для чоловіків є чимось самоочевидним і таким, що дозволяє їм отримувати, за висловом Майкла Кімела, «патріархатні дивіденди» – відсутність дискримінації та привілейований статус³. Невидимість маскуліності, на думку дослідника, спричиняє гендерну нерівність у її практичному та ідеологічному вимірах.

Інша проблема – це те, що навіть у соціальних науках (і гендерних студіях зокрема) досвіди та практики чоловіків, пов'язані із набуттям ними привілейованого соціального статусу, вивчені дуже мало. Попри те, що в останні два десятиліття в Україні відбувається процес інституціоналізації гендерних досліджень і розвиваються феміністські студії, фокусом цих ініціатив є здебільшого жіночий досвід, ідентичність, сексуальність і гендерна нормативність, щодо яких ведеться дискусія у зв'язку із патріархатом, усталеною системою соціальних нерівностей та ієрархій. Жінки та носії/-йки негетеросексуальної ідентичності проблематизуються через їх дискримінацію, іншування та невписування у категорію норми. Натомість владні механізми, які відтворюють цю гендерну систему та укріплюють позиції інших (передусім певних груп чоловіків), поки що вивчені недостатньо.

Маргінальне положення досліджень чоловіків та низький інтерес до теми маскуліностей є типовим і для західного академічного контексту, хоча історія вивчення цього питання там є довшою та більш плідною. В

англосаксонській академічній традиції (у Північній Америці, Західній Європі та Австралії) зародження дослідницького інтересу до проблематики чоловіків та маскулінності з гендерної перспективи припадає на середину та другу половину 1970-х років⁴. Це зацікавлення великою мірою було пов'язане із поштовхом другої хвилі фемінізму, а також сукупністю інших, деколи суперечливих факторів, як-от: рух за права сексуальних меншин, поширення профеміністських та антифеміністських організацій за права чоловіків, зростання громадського занепокоєння зміною ролей чоловіків, дискусії про кризу маскулінності тощо. Аби підкреслити профеміністську орієнтацію сучасних досліджень, це наукове поле отримує назву *критичних студій чоловіків та маскулінностей*. Сучасні дослідження чоловіків ґрунтуються на соціально-конструктивістських і частково постструктуралістських теоретичних засадах. Вони передбачають розуміння *маскулінності* як такої, яка зумовлена низкою соціально-культурних уявлень про те, що означає бути чоловіком. Аби відповідати цим уявленням, чоловіки повинні постійно конструювати та підтверджувати свою маскулінність через множинну соціальних практик. Інший важливий аспект – визнання уявлень про маскулінність мінливими, а також індивідуально, соціально, культурно та історично зумовленими, тобто наголошується на існуванні множинних розумінь чоловічого буття. З огляду на це йдеться не про маскулінність в однині, а про різні її типи та про їх плінність і перебування у постійній мінливості. Види маскулінності завжди існують на перетині гендеру та інших соціальних категорій, зокрема етнічності, класу, сексуальності, (не) повносправності, віку, освіти тощо. Концепт, який описує це накладання та взаємозумовлення соціальних категорій у визначенні ідентичності та владних відносин, дістав назву *інтерсекційності*⁵.

Однією з центральних проблем у критичних дослідженнях чоловіків та маскулінності є влада. Для її опису найчастіше використовуються такі концепти, як патріархат, андроцентризм, маскулінізм, мачизм, гегемонна маскулінність, гегемонія чоловіків тощо. Спільним для цих понять є визнання гендерної нерівності й домінування чоловіків як соціальної проблеми, а відмінним – акценти в її описі та масштаби узагальнення.

У критичних дослідженнях чоловіків та маскулінностей найбільш поширеними концептами для опису влади чоловіків є *гегемонна маскулінність* (Рейвін Коннелл) та *гегемонія чоловіків* (Джеф Херн). Для концепту гегемонної маскулінності Р. Коннелл пропонує визначення домінантного культурного ідеалу маскулінності та відповідних практик чоловіків⁶. Гегемонія у цьому разі передбачає добровільну згоду значної частини чоловіків і жінок щодо гендерної переваги чоло-

віків та розгляд такої ситуації як природної й закономірної. Поняття «гегемонія чоловіків» за Дж. Херном більшою мірою звертає увагу не лише на культурні ідеали маскулінності, а й на аналіз досвідів чоловіків на мікро- та макрорівні у зв'язку із набуттям ними привілейованого соціального положення.

Щоб зрозуміти більш конкретно, як відтворюється владне положення чоловіків, погляньмо для прикладу на український контекст. На рівні домінуючих ідеалів маскулінності в пострадянський період відбувається різкий поворот до традиційних гендерних моделей, відповідно до яких за чоловіком закріплюється домінуюче положення в пу-

"ЧОЛОВІКИ, ОСОБЛИВО БІЛІ, ПОВНОСПРАВНІ, ГЕТЕРОСЕКСУАЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНО УСПІШНІ, НЕ ВВАЖАЮТЬ ГЕНДЕР ДЖЕРЕЛОМ СВОЇХ СОЦІАЛЬНИХ ПРИВІЛЕЇВ"

блічній сфері (у сфері оплачуваної праці, у політиці та громадській діяльності, управлінській роботі тощо). Це, з одного боку, пов'язано із бажанням подолати радянський досвід з його спробою нівелювання гендерних відмінностей, а з іншого – з необхідністю вибудовувати новий національний проект, у якому традиції сприймаються як основа української ідентичності. Великої популярності, зокрема, набувають мілітаризовані ідеали маскулінності – козаки, воїни УПА

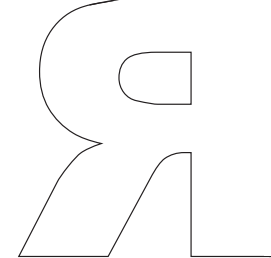
"КАР'ЄРНІ МОЖЛИВОСТІ ЧОЛОВІКІВ НІКОЛИ НЕ ОЦІНЮЮТЬСЯ НЕГАТИВНО ЧЕРЕЗ ЇХНЮ СТАТЬ. А ІНШІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ - ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД, СТАТУРА, ПЕРЕБУВАННЯ У ШЛЮБІ ТА НАЯВНІСТЬ ДІТЕЙ - НЕ НАБУВАЮТЬ ТАКОГО ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТА ПРИСКІПЛИВОЇ УВАГИ, ЯК ЦЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ ІЗ ЖІНКАМИ"

чи захисники вітчизни (особливо у контексті війни на сході України). Такі національні герої проєктують ідею сили та непереможності для всієї нації та закладають підґрунтя для колективних ідентичностей і суспільної системи цінностей. Водночас ці образи акцентують на важливості лідерства, домінування, фізичної сили, права застосовувати насильство, стоїцизмі, гомосоціальності⁷ та гетеросексуальності як невід'ємних елементів української маскулінності⁸. Яскравим прикладом, що унаочнив домінування таких уявлень, став Євромайдан. Чоловіки були піднесені до статусу героїв, борців та «рушійної сили» нації, що водночас супроводжувалося маргіналізацією жінок, які позиціонувалися як слабкі, вразливі, такі, що потребують чоловічого захисту. Ролі жінок у домінантному суспільному дискурсі зводилися до помічниць, які можуть, наприклад, готувати чоловікам канапки чи надихати їх на боротьбу.

Іншим прикладом нормалізації домінування чоловіків у престижних сферах (і в політиці зокрема) є дискурс небезпеки та ризику, із

чим не годиться мати справу жінкам (згадаймо, наприклад, вислови «політика – це не жіноча справа» та «політика – брудна справа»). Серед наслідків таких уявлень – подвійні стандарти щодо оцінки професійності та компетенції чоловіків і жінок. Кар'єрні можливості чоловіків ніколи не оцінюються негативно через їхню стать, а інші критерії оцінювання, наприклад, зовнішній вигляд, статура, перебування у шлюбі та наявність дітей, не набувають такого емоційного сприйняття та прискіпливої уваги, як це відбувається із жінками. Символічне витіснення жінок та утвердження домінування чоловіків у сфері політики відображається і на практиці. Зокрема, відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву у 2014 році, за показником, що вимірює набуття політичної влади жінками, Україна посіла лише 105 місце⁹. Цей індикатор оцінює присутність жінок на найвищих щаблях політичної влади – у парламенті, на міністерських посадах та як голів держав.

Сфера великого бізнесу в Україні перетворилася на арену гегемонної маску-

лінності, де чоловіки становлять 98 % власників підприємств. Ситуація у середньому та малому бізнесі також демонструє перевагу на користь чоловіків, де вони складають 70-80 % власників¹⁰. Окрім наголошення на професійній та фінансовій успішності як елементах нової української маскулінності, посилюються і традиційні очікування від чоловіків як сімейних годувальників. Уявлення про те, що чоловіки повинні заробляти більше, сприяють отриманню ними гендерних привілеїв у працевлаштуванні, просуванні кар'єрою та вищій заробітній платі.

Ситуація у приватній сфері, аналогічно до публічної, засвідчує явну гендерну асиметрію та ієрархію. Традиційні гендерні уявлення також чітко простежуються у ставленні до батьківської ролі. Здебільшого головна опіка та догляд за дітьми покладається на жінок. Хоча відповідно до українського законодавства жінки та чоловіки мають однакове право на відпустку з догляду за дитиною, частка чоловіків, які її використовують, залишається мізерною. Цьому сприяють домінуючі стереотипи про батьківські ролі та структурно-економічні фактори. Догляд за дитиною оповитий низкою традиційних кліше про чоловічу некомпетентність у цій справі, які сприяють розхолодженню чоловіків до опанування відповідних навичок. Особлива місія материнства в сучасних побутових, публіцистичних та релігійних дискурсах доводиться так званім материнським інстинктом або особливим містичним зв'язком між матір'ю та дитиною, що формується у процесі вагітності жінки і який недоступний чоловікам. Роль майбутнього батька також вилучена з переліку ролей для соціалізації хлопчиків (наприклад, вважається, що хлопчикам не пасує гратися ляльками), що, ймовірно, сприяє маркуванню догляду

за дітьми як винятково жіночого обов'язку та відмежуванню від практик залученого батьківства в дорослому віці. Позаяк активне залучення до догляду за дітьми традиційно розглядається як головна функція материнства, аналогічні практики батьків символічно маркуються як фемінізація чоловіків, що становить загрозу уявленню про «нормальну» маскулінність. Позитивних прикладів залученого та відповідального батьківства в сучасній Україні вкрай мало. Репродуктивна або доглядова робота (догляд та обслуговування членів родини, ведення домашнього господарства тощо) є іншим аспектом приватної сфери, де спостерігається суттєвий гендерний дисбаланс. Проте якщо питання залученого батьківства часом з'являється та обговорюється в політичних ініціативах та в мас-медіа, то про заохочення залучення чоловіків до доглядової праці наразі навіть і не згадують.

Домінуючі ідеї демократизації українського суспільства в період незалежності гібридно зростаються із протилежним до них за змістом патріархатним дискурсом. Наслідком цього стає розширення доступу до ресурсів і влади чоловіків, що досягається витісненням та обмеженням у цих правах жінок практично у всіх соціальних сферах. Важливий аспект підтримки гегемонії чоловіків у сучасній Україні – утвердження та постійне відтворення антигегемонічних та есенціалістських дискурсів про різну природу чоловіків і жінок, їхні особливі та протилежні соціальні місії та покликання. Стале повторення таких ідей на рівні освіти, культури, релігії, мас-медіа та з уст політиків найвищого рангу нормалізує та укріплює гендерну ієрархію і владні позиції чоловіків. Ініціативи щодо аналізу та зміни цієї ситуації нашоствуються на спротив та є наразі поодинокими й малопомітними.

¹ Більше з цієї теми можна прочитати в розділі *Буреичак Т. Гегемонія чоловіків у пострадянській Україні: дискурси та практики / Перехресні стежки українського маскуліного дискурсу. Культура й література XIX-XXI століть*, за ред. А. Матусяк, Київ: Laurus, 2014. – С. 43-68.

² Hearn J. Surprise surprise, men are gendered too: critical studies on men and the politics of representation. In *Representing gender in cultures*. Peter Lang, Frankfurt, Germany, 2004 – P. 141-167.

³ Kimmel M. Globalization and its mal(e)contents: the gendered moral and political economy of terrorism // *International Sociology*. – 2003. – No. 18. – P. 603-618.

⁴ Carrigan T., Connell B., Lee J. Towards a new sociology of masculinity // *Theory and Society*. – 1985. – Vol. 14/5. – P. 551-604.

⁵ Crenshaw K. Demarginalizing the intersections of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics // *University of Chicago Legal Forum*. – 1989. – Vol. 14. – P. 538-554.

⁶ Connell R. W. *Masculinities*. – Cambridge, 1995. – P. 77.

⁷ *Гомосоціальність* – соціальна гомогенність групи, що зазвичай передбачає її закритість для інших соціальних груп.

⁸ Bureychak T. Zooming in and out: historical icons of masculinity within and across nations / J. Hearn, K. Harrison, M. Blagojevic, eds. *Rethinking transnational men: beyond, between and within nations*. Routledge advances in feminist studies and intersectionality. – 20013. – P. 219-238.

⁹ Hausman R., Tyson L., Zahidi S. and others. *Global gender gap report / World Economic Forum*. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CountryProfiles.pdf.

¹⁰ Український союз промисловців та підприємців. – Режим доступу: <http://uspp.ua/kilkist-zhinok-pidprimciv-v-ukraini-zbilshutsya-pislya-ekonomichnoi-recesii.html>.

● МАЙКЛ КІММЕЛ: ● «ЧИМ БІЛЬШ РІВНИМ Є ● СУСПІЛЬСТВО У ГЕНДЕРНИХ ● ПИТАННЯХ, ТИМ КРАЩЕ ● ЖИВУТЬ ЧОЛОВІКИ»

● Бесіду вела **Тамара МАРЦЕНЮК**¹

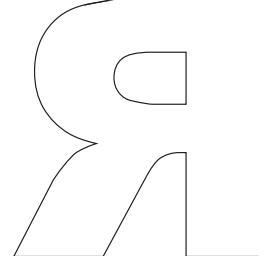

Американський соціолог Майкл Кімел² є прикладом дослідника і активіста, який близько 30 років бореться за гендерну рівність. М. Кімел – публічний фемініст, співзасновник Національної організації чоловіків проти сексизму, автор чималої кількості праць, як от «Чоловіки, які змінюються» (1987), «Чоловіки протистоять порнографії» (1990), «Життя чоловіків», «Проти течії: профеміністичні чоловіки в США, 1776 – 1990 (1992), «Політики мужності» (1996), «Хлопчака територія: небезпечний світ, де хлопці стають чоловіками» (2008) та інших. Українському читацькому колу відома його книга «Гендероване суспільство», перекладена українською мовою у 2003 році та включена до низки гендерних курсів. М. Кімел консультує державні та недержавні організації в США та інших країнах стосовно питань гендерної рівності.

У 2013 році М. Кімел заснував Центр із вивчення чоловіків і маскулінності в університеті Стоуні Брук (Нью-Йорк, США). Остання відома публікація соціолога – «Розгнівані білі чоловіки: американська маскулінність наприкінці ери» (2015).

Тамара Марценюк: Чому Ви вирішили залучитися до активізму та досліджень у сфері забезпечення гендерної рівності? Що спонукало Вас до такого кроку?

Майкл Кімел: Моя залученість розпочалася ще зі студентських років. Будучи аспірантом в Університеті Каліфорнії, я зустрічався з дівчиною, яка працювала в притулку для жінок – жертв домашнього насильства. Коли я відвідав це місце, поспілкувався із жінками, то був глибоко вражений досвідом жінок і вирішив також там працювати. Але моя подруга

відповіла, що я не можу це робити, адже я чоловік. І мені слід працювати власне із чоловіками. Тобто, з тими, хто чинить насильство. Довелося погодитися. Я пройшов спеціальний тренінг і отримав кваліфікацію на роботу із кривдниками. Через певний час я зрозумів, що хочу робити щось більш політичне і активістське, тому заснував у Каліфорнії групу чоловіків проти зґвалтування. Це було в кінці 1970-х років. Наразі чоловічий рух проти насильства в США (anti-violence movement) включає велику кількість організацій і є важливим актором на арені подолання насильства проти жінок. Адже це інший підхід до проблеми – превентивна робота з так званими потенційними кривдниками – чоловіками, які не справляються зі своєю агресією та чинять насильство.

Т.М.: Потім Ви також почали викладати курси з гендерної тематики?

М.К.: Так. У 1982 році я робив доповідь в Університеті Ратгерс, де викладав на той час, з теми насильства і чоловіків. І в процесі дискусії студентство запропонувало мені прочитати курс про чоловіків. Декан підтримав цю ідею. Розробляючи курс, я зіткнувся з проблемою браку літератури й досліджень щодо маскулінності та чоловічих студій. Це спонукало мене перейти від викладання до академічних досліджень у сфері соціології маскулінності. І таким чином об'єктом моїх досліджень стали чоловіки.

“МАСКУЛІННІСТЬ - НЕ ЛИШЕ ВЕРТИКАЛЬНА КАТЕГОРІЯ,
ЯКА ВЗАЄМОДІЄ ІЗ ФЕМІНІСТЮ, А Й ГОРИЗОНТАЛЬНА ТАКОЖ.
АДЖЕ СЕРЕД ЧОЛОВІКІВ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ ТЕЖ Є НЕРІВНОСТІ”

Т.М.: Окрім того, Ви також відомі як співзасновник Національної організації чоловіків проти сексизму. Розкажіть, будь ласка, про історію створення організації.

М.К.: Я та мої колеги, які підтримують ідею гендерної рівності, вирішили заснувати відповідну організацію, братерську до Національної організації жінок (National Organization for Women). І ми навіть придумали співзвучну назву – Національна організація чоловіків (National Organization for Men). Але виявилось, що така організація вже існує, і вона є навпаки – антифеміністичною. Отже, ми придумали іншу назву – Національна організація чоловіків, які змінюються (National Organization for Changing Men). Але і ця назва здалася нам не досить вдалою, тому ми її змінили на більш політичну – Національна організація чоловіків проти сексизму (NOMAS, National Organization of Men against Sexism³). Окрім того, аббревіатура NOMAS іспанською означає «no mas» – «більше ні», достатньо. Це знана фраза у спорті, яку вигукнув один з найбільш відомих боксерів, коли програвав бій. Таким чином ми хотіли показати, що кажемо «більше ні» насильству та гендерній нерівності.

Т.М.: А яка мета цієї організації? Чому ви обрали слово сексизм як засіб політичної боротьби?

М.К.: Так, ми, насамперед, виступаємо проти сексизму – дискримінації за статтю. Окрім цього, серед інших важливих засад діяльності нашої організації – боротьба із расизмом та гомофобією. Ми вважаємо, що такі явища, як сексизм, расизм та гомофобія є пов'язаними між собою. Також ми виступаємо за підтримку чоловіків і прагнення зробити їх життя кращим. Хоча чимало організацій (у тому числі й антифеміністичних) підтримують цю ідею. Однак з ними у нас разюча відмінність: NOMAS вірить, що покращення життя чоловіків можливе лише шляхом подолання сексизму, гомофобії, расизму. Адже в суспільстві та медіях образ «крутого», сильного, владного чоловіка часто передбачає пригнічення інших – як жінок загалом, так і певних груп чоловіків (за етнічною, релігійною ознакою, сексуальною ідентичністю тощо). Ми стверджуємо, що маскулінність – не лише вертикальна категорія, яка взаємодіє із феміністю, а й горизонтальна також, адже серед чоловіків як соціальної групи теж є нерівності.

Т.М.: Ви написали чимало праць із соціології гендеру і соціології маскулінності. Які з них вважаєте найважливішими для підтримки ідеї утвердження гендерної рівності?

М.К.: Насамперед, це залежить від того, про яку сферу говорити. Для викладання важливою є книга «Гендероване суспільство» («Gendered Society»)⁴, яка стосується і чоловіків, і жінок. Для наукового знання у сфері чоловічих студій – це «Маскулінність як гомофобія» (1994), де я аргументую, що гомофобія є центральною ідеєю визначення маскулінності в США. Також це антологія «Життя чоловіків» («Men's Lives»), яка в 2010 році вийшла вже у дев'ятому перевиданні. Доцільно також назвати двотомну енциклопедію із чоловічих студій «Men & Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia», яку я написав ра-

зом із дружиною Емі Аронсон. Окрім того, я редактор журналу «Чоловіки і маскуліність» («Men and Masculinities»)⁵. Але найбільш відомими для американських читачів є дві мої книги – про історичні аспекти американської маскуліності «Мужність в Америці: культуральна історія» («Manhood in America: a Cultural History», 1996) та про соціалізацію хлопчиків «Хлопчака територія: небезпечний світ, де хлопці стають чоловіками» («Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men», 2008)⁶.

Т.М.: Якою є загальна ситуація із чоловічим рухом в США? Які напрямки чоловічого руху Ви можете виокремити?

М.К.: Напрямки чоловічого руху доцільно окреслювати з огляду на їхнє ставлення до фемінізму. Антифеміністичний чоловічий рух в усіх проблемах чоловіків звинувачує власне фемінізм і прагне повернути стрілки годинника назад. Профеміністичний чоловічий рух (у тому числі і рух, який бореться з гендерним насильством) підтримує ідею рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Щоправда, є ще певні організації в США, які дистанційовані від фемінізму. Існує так званий «міфо-поетичний» рух (прагне відновити втрачене в сучасному суспільстві чоловіче братерство) та чоловічі релігійні організації («дотримувачі слова» – «Promise Keepers»), які спонукають чоловіків до відповідальності перед родиною та дотримання традиційних сімейних цінностей.

Т.М.: Що є для Вас фемінізм? Як Ви його визначаєте?

М.К.: Коли я пояснюю студентам і студенткам, що таке фемінізм, то звертаю увагу на дві речі. По-перше, це *емпіричні результати* про те, що чоловіки і жінки не є рівними. По-друге, це може бути *моральна позиція* про те, що вони повинні бути рівними. Фемінізм як рух за рівні із чоловіками права допомагає різним групам жінок: захищає тих, які є пригнобленими, а також «надихає» жінок для повноцінного використання тих переваг і можливостей, яких вони прагнуть. Загалом я вважаю, що існує зв'язок між рівністю і ситуацією для чоловіків: чим більш рівним є суспільство у гендерних питаннях, тим краще живуть чоловіки. У своїх працях та виступах я намагаюся це довести.

Т.М.: У чому в такому випадку полягає суть проблеми для чоловіків?

М.К.: Чоловікам у сучасному американському суспільстві досить важко, адже ми більше не можемо покладатися на те, що успадкували від батьків. Слід постійно доводити, що ти «справжній» чоловік, мужній, здатен багато заробляти і досягати успіху. Далеко не всі чоловіки можуть стати так званими «self-made man». І тут виникають проблеми та конфлікти.

Т.М.: Як Ви вважаєте, чи можуть чоловіки бути феміністами?

М.К.: Виникає питання – як назвати чоловіків, якщо існує рух за рівність жінок і чоловіків та існують чоловіки, які його підтримують? Хто вони? Чоловіки-феміністи! Не бачу протиріччя. Фемінізм стосується усіх, незалежно від статі. Загалом, на мою думку, більшість чоловіків підтримують гендерну рівність, просто бояться про це публічно сказати. Адже існують стереотипи, що такий чоловік – гей, що він «не справжній» чоловік.

Т.М.: Які питання щодо забезпечення гендерної рівності наразі є важливими для США?

М.К.: Я чимало подорожував планетою і можу висловити такі спостереження щодо питань гендерної рівності, які важливі в різних регіонах світу. Отже, якщо ви потрапите до Латинської Америки чи Африки, то залучення чоловіків до гендерної рівності відбувається навколо питань здоров'я, зокрема, репродуктивного. У Латинській Америці, наприклад, жінки повинні питати дозволу в чоловіка для відвідин лікаря. У цих країнах чоловіки контролюють жіноче тіло. Питання контролю над народжуваністю та контрацепцією теж є важливими в цих регіонах. В Європі часто акцент робиться на балансі між родиною та робочим місцем. В Іспанії, Франції, Італії про це чимало говорять: залучення чоловіків до сімейної сфери тощо. США – світовий лідер у розв'язанні питань гендерного насильства. Це актуально для нашого суспільства, яке є досить агресивним. І важливо, що саме чоловіки говорять про цю агресію, пояснюють як «рівний рівному» її причини та наслідки для родини і не тільки.

¹ Інтерв'ю проведене у рамках дослідницької програми ім. Д. Карнегі (США) у Нью-Йорку у квітні 2011 року.

² Особиста онлайн-сторінка Майкла Кіммела: www.michaelkimmel.com.

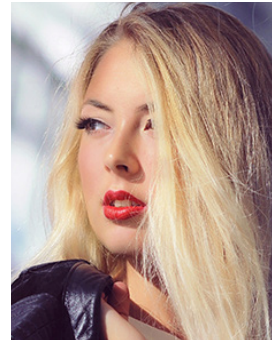
³ <http://www.nomas.org/>.

⁴ Електронний варіант книги: <http://books.irf.kiev.ua/handle/987654321/3596>.

⁵ <http://jmm.sagepub.com/>.

⁶ <http://www.guyland.net/>.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, МАСКУЛІННІСТЬ І ГОМОФОБІЯ

Анастасія ДЕНИСЕНКО

5 листопада 2015 р. Верховна Рада України не проголосувала за антидискримінаційну норму для Трудового Кодексу. Таким чином, укотре не було дотримано вимог, необхідних для впровадження безвізового режиму з ЄС. Глибинною причиною провалу голосування може бути свідоме гальмування реформ політичними елітами, які намагаються продовжити існування старих вкорінених інституцій, успадкованих від Радянського Союзу. Проте в медійному дискурсі активно поширюється теза про страх перед «гейропоєю», встановлення «гомогейдиктатури», підрив сімейних цінностей тощо. Такі моральні паніки є необґрунтованими, аргументація будується на логічній помилці зведення до абсурду, проте постає питання – чому вони сьогодні залишаються достатньо ефективними та переконливими? Риторика «гомогейдиктатури» популярна серед противників європейського шляху України і пов'язаних з ним реформами, є емоційно забарвленою гіперболізованою маніпуляцією, але, попри це, перебуває в активному вжитку.

У медіадискурсі провал прийняття поправки до Трудового Кодексу пояснюється гомофобністю політиків. С. Марченко коментує ситуацію: «Поки в Голландії і Фінляндії придумують революційні стандарти соціального захисту, українські депутати демонструють на весь світ свою печерну гомофобію»¹. Схожу думку має і кореспондентка «Подрибиць» О. Рицар: «Депутати Ради провалили більшість євроінтеграційних законів через те, що боялися легалізувати одностатеві шлюби»². Іноземні видання теж підтримують цей дискурс: один із заголовків журналу «Foreign Policy» висміює вибір України – «Ukraine Chooses Homophobia Over Europe»³.

Трапляються також такі характерні медсіджі, як коментар народного депутата від фракції «Опозиційний блок» М. Папієва: «Я був серед співавторів Закону про про-

ект Трудовий кодекс, що значиться як необхідний для лібералізації візового режиму з ЄС. Учора я був змушений вийти з числа авторів. Я не приймаю і не приймаю спроби проштовхнути до третьої статті зміни, які фактично легалізують в Україні гомосексуалізм⁴. Адже тепер у ТК має з'явитися норма про заборону професійної дискримінації за сексуальною орієнтацією. Якщо депутатам так не терпиться стати європейцями, то нехай просувають легалізацію гомосексуалізму якими-небудь спеціальними законами, а не закладають це в ТК»⁵.

Провал голосування за поправку не залишився без уваги – 10 та 12 листопада активістська спільнота (у тому числі й ЛГБТ) вийшла на демонстрацію під ВР, аби нагадати депутатам про їхні обов'язки та «допомогти» ухвалити всі необхідні законопроекти, що наблизять Україну до її мети – лібералізації безвізового режиму та набуття статусу члена ЄС. І вже 12 листопада з третьою спроби Рада ухвалила прийняття багатостраждальної поправки. Утім, і тут не обійшлося без казусів. Депутати погодились віддати свої 234 голоси «за» після гомофобної заяви спікера В. Гройсмана: «Ми виступаємо з вами за сімейні цінності, я чую якісь фейки, які говорять про те, що в Україні можуть бути хоч якісь одностатеві шлюби. Не дай Бог, щоб це відбулось, і ми ніколи це не будемо підтримувати»⁶.

Голосування депутатів є певним проривом, навіть якщо недискримінація стосується лише трудової сфери. Проте аргументація депутатів, які голосували «проти», є невтішною. Зокрема, І. Гузь в інтерв'ю 112-му каналу почав розгортати моральну паніку за «класичним» сценарієм, заявивши, що поправка в Трудовому Кодексі є лише початком, далі йтиме посягання на редефініцію шлюбу як стосунків не чоловіка та жінки, а двох чоловіків, які потім ще й захочуть всиновлювати дітей, і тоді відбудеться повна руйнація «традиційних цінностей», що яв-

ляють собою основу нашого суспільства, а отже – крах суспільства дуже поруч.

Але чому в сучасному демократичному, ліберальному світі подібні думки не зникають? На гомофобію та дискримінацію можна натрапити в будь-якій країні: так, за даними опитування, проведеного в ЄС «Fundamental Rights Agency» у 2013 р., 41 % респондентів та 33 % респонденток вказали, що відчували дискримінацію щодо себе за ознакою сексуальної орієнтації⁷. Більше того, у 75 країнах світу гомосексуальні стосунки криміналізуються, у 5 – караються на смерть⁸.

На нашу думку, гомофобія існуватиме стільки, скільки існуватиме конструкт «маскулінності» – через дуже тісний зв'язок цих понять.

Скріншоти відеогри "Kill The Faggot" (Вбий Феггота), що надійшла у продаж до онлайн-магазину "Steam" у травні 2015 р.

"НА ПРАКТИЦІ ДАЛЕКО НЕ КОЖЕН МОЖЕ
ВІДПОВІДАТИ ГЕГЕМОННОМУ ОБРАЗУ
ЧОЛОВІКА, І ЦЕ ПРОВОКУЄ КРИЗУ
МАСКУЛІННОСТІ ТА СТВОРЕННЯ
АЛЬТЕРНАТИВНИХ МАСКУЛІННОСТЕЙ"

Маскулінність конструюється та реконструюється під час взаємодій. Вона є соціально сконструйованою сукупністю уявлень та очікувань щодо «правильної» поведінки та практик чоловіка⁹. Маскулінність є історичною, може варіюватись від культури до культури, і доцільніше говорити про множину маскулінностей, які перебувають у певному ієрархічному відношенні одна стосовно одної. Відтак, не всі маскулінності розглядаються як рівнозначні та однаково «легітимні», вони мають різний статус відповідно до позицій в ієрархії. Австралійська соціологиня Р. Коннел виділяє 4 типи відносин між маскулінностями: *гегемонія*, *співучасть*, *субординація* та *маргіналізація*¹⁰; така класифікація не є кінцевою істиною, із нею

можна сперечатися, але поняття гегемонної маскулінності є корисним інструментом для аналізу.

Гегемонна маскулінність розміщується на вершині ієрархії та визначається як «конфігурація гендерної практики, що втілює актуальну на даний момент відповідь на питання щодо легітимності патріархату»¹¹. Вона має два виміри: зовнішній – складається з практик, що уможливають та підтримують гегемонію чоловіків над жінками, та внутрішній – гегемонія чоловіків над чоловіками.

Таким чином, гегемонна маскулінність є кристалізованою моделлю «справжнього чоловіка», до якої всі мають прагнути та наслідувати (що своєю чергою стимулюється наданням певних патріархатних дивідендів).

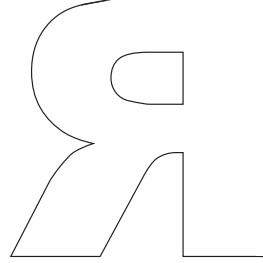
Проте на практиці далеко не кожен може відповідати гегемонному образу чоловіка, і це провокує кризу маскулінності та створення альтернативних маскулінностей.

Другим типом є *співучасть*: суди належать чоловіки, які з певних причин не потрапляють до першого типу, проте є прихильниками «режиму», підтримують ідеї гегемонної маскулінності та отримують дивіденди за свою лояльність. Наприклад, чоловіки, які дивляться футбол.

Сходиною нижче йде *субординація* – відносини підпорядкування. Саме тут, на думку Р. Коннел, перебувають гомосексуальні чоловіки (твердження, яке, на нашу думку, підходить для американського та європейського суспільств, але в Україні гомосексуали все ж вважаються маргіналами).

У випадку *маргінальних маскулінностей* паралельно відбувається нашарування таких ознак, як клас та етнічність, тож Р. Коннел розміщує тут чорну маскулінність.

На думку М. Кімела, відносини між маскулінностями є владними¹². Гегемонна маскулінність є стандартом, вихідною точкою для оцінки інших маскулінностей, і відображає «чоловічість» тих, хто має владу. Виходить, що з конструктом гегемонної маскулінності

виробляються знання, які поділяються усіма та вкорінені в культурних ідеологіях, які визначають сексуальності.

Маскулінність не є такою рисою, яку хтось отримує один раз і навіки. Їй, поперше, потрібно навчитися в процесі соціалізації, та, по-друге, постійно її доводити. Саме тому М. Кімел використовує метафору «маскулінність як гомосоціальний спектакль»¹³: чоловіки мають доводити свою чоловічість – у першу чергу перед іншими чоловіками, які завжди стежать та контролюють дотримання стандартів. Дослідження Д. Пламмера вказують на те, що гомофобія не конструється на межі між маскуліним та фемінним, а радше будує межу між стереотипами маскуліності та «іншим» чоловіком¹⁴. Гомофобія направляє на будь-що, що вказує на брак лояльності щодо колективних очікувань чоловічої реєр-групи, і є чимось глибшим за звичайний гетеросексизм, мізогінію чи упередження щодо гомосексуалів¹⁵. Д. Пламмер досліджував уживання хлопчиками в початковій школі таких гомофобних слів, як «faggot» та «proofer». Діти 8-9 років ще не наділяють ці слова сексуальними конотаціями, проте в них вкладені інші смисли, «гомофобні коди», що вивчаються ще до усвідомлення того, чим є гомосексуальність, і ці штампи активно використовуються для інакшування. «Faggot» та «proofer» школярі використовують щодо тих, хто: поводить як дівчинка (1), є м'яким,

слабким та сором'язливим (2), щодо «ботанів» (3), щодо тих, хто артистичний (4), є особливим та виділяється (5), однак, які не інтегрувались у групу (6), не відповідають очікуванням (7). Гомофобія починається з інакшування й направляє на тих, хто не відповідає гегемонним уявленням про маскуліність чи зраджує групову солідарність¹⁶, це є вихідною точкою, гомофобія передує та надає важливий контекст для подальшого формування сексуальної ідентичності кожного чоловіка (як гей / не гей).

Відтак, гомофобія не є просто негативним атитюдом щодо гомосексуалів. Вона має велику соціальну значущість в контексті формування ідентичності та конструюванні гегемонної маскуліності. А от зв'язок між процесами євроінтеграції та лібералізацією законодавства можна піддати сумніву: Євросоюз підписав договір про двосторонній безвізовий режим з ОАЕ, однією з п'яти країн світу, де гомосексуальні стосунки криміналізовані та передбачають смертну кару.

"ЧОЛОВІКИ МАЮТЬ ДОВОДИТИ
СВОЮ ЧОЛОВІЧИСТЬ - У ПЕРШУ ЧЕРГУ
ПЕРЕД ІНШИМИ ЧОЛОВІКАМИ"

¹ Марченко С. Депутаты защитили Трудовой кодекс от меньшинств, а Европу – от украинцев [Електронний ресурс]. // «Новое Время». – 06.11.2015. – Режим доступу: <http://fbi.pp.ua/0f85b>.

² Касьяненко С. Гройсман пообіцяв не допустити одностатеві шлюби в Україні (відео) [Електронний ресурс] // «Подробности». – 12.11.2015. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/2072158-grojsman-poobtsjav-ne-dopustiti-odnostatev-shljubi-v-ukran.html>.

³ Golinkin L. Ukraine Chooses Homophobia Over Europe [Електронний ресурс]. // « Foreign Policy». – 10.11.2015. – Режим доступу: <http://foreignpolicy.com/2015/11/10/ukraine-homophobia-over-europe-eu-visa-free-travel-rada/>.

⁴ Подається в авторському варіанті М. Папієва; правильно – гомосексуальність.

⁵ Рада намерена узаконить гомосексуалізм – Папієв [Електронний ресурс] // «РИА Новости Украина». – 5.11.2015. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/politics/20151105/376431259.html>.

⁶ Касьяненко С. Гройсман пообіцяв не допустити одностатеві шлюби в Україні (відео) [Електронний ресурс] // «Подробности». – 12.11.2015. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/2072158-grojsman-poobtsjav-ne-dopustiti-odnostatev-shljubi-v-ukran.html>.

⁷ European Union Agency for Fundamental Rights LGBT Survey 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fbi.pp.ua/2b685>.

⁸ Itaborahy L. P., Zhu J. ILGA: ILGA's state-sponsored homophobia report 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf.

⁹ Берд Ш. Теоретизуя маскуліності: современные тенденции в социальных науках // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскуліності и постсоветские практики / [под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина]. – СПб.: Алетейя, 2008.

¹⁰ Коннелл Р. На захист маскуліності // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 49-70. – Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n27texts/connell.htm.

¹¹ Там само.

¹² Кімел М. Маскулінність як гомофобія: страх, стыд и молчание в конструировании гендерной идентичности // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскуліності и постсоветские практики / [под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина]. – СПб.: Алетейя, 2008. – С. 38-57.

¹³ Там само.

¹⁴ Plummer D. The quest for modern manhood: Masculine stereotypes, peer culture and the social significance of homophobia // Journal of adolescence. – 2001. – Т. 24. – №. 1. – С. 15-23.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

• «YOU SEE, ALL VEGAN MEN • HAVE VAGINAS» • АБО НАВІЩО НАСПРАВДІ • ЧОЛОВІКАМ ЇСТИ М'ЯСО

Ліза СЕВЕРІНА

Суспільство бачить ідеального чоловіка в ролі хижака, мисливця, який має бути великим, фізично сильним, раціональним, неемоційним. Такий нормативний тип маскулінності відтворюється демонстрацією фізичних переваг, емоційною стриманістю та прагненням домінування. Він виражається у високому соціальному становищі в суспільстві (відносно жінок і менш маскулінних чоловіків). Такі привілейовані групи для легітимізації своєї домінантності мають певні норми та маркери, які забезпечують інклюзивність та елітарність усім приналежним до неї індивідам. Бути членом цієї групи – отримувати бонуси, бути поза нею – піддатися санкціонуванню. Так, чоловіки, які не дотримуються ідеалів гегемонної групи, позбуваються підтримки системи, тим самим спускаючись до рівня жінок та фемінних чоловіків.

Чоловіча культура споживання повністю відповідає характеристикам гегемонної маскулінності. Їжа та спосіб її споживання маркуються як «фемінні» та «маскулінні»¹. І людина є тим, що вона їсть. Старовинний патріархальний стереотип про чоловіка, який має їсти ситно та багато порівняно з жінками, глибоко засів у суспільстві². Оскільки чоловік – мисливець та хижак, вважається, що він був створений для найжирнішої та важкої їжі, адже йому потрібно більше енергії, ніж жінці. Навіть жіноча сфера господарства (готування), у якій домінуючою є жінка, а не чоловік, інвертується у справжній маскулінний ритуал, якщо готувати потрібно «маскулінну» їжу. Чоловік стає головним експертом у м'ясних стравах. Саме він відповідальний за чоловічу справу – шашлик на дачі.

Більш привабливим та правильним вважається образ чоловіка, який увечері їсть великий шматок м'яса та картоплю, запиваючи все це пивом і дивлячись футбол. Натомість важко уявити «справжнього»

чоловіка, який крадькома взяв тістечко з холодильника, поки ніхто не бачить. Саме стереотипне уявлення про такі «ідеальні» образи створюють сценарії поведінок у повсякденному житті.

За Е. Томсоном та Дж. Плеком [1986] поведінка чоловіка ідеального типу обмежується суспільною нормою антижіночності³, яку можна пов'язати з фемінофобією та мізогінією. Страх здатися жіночним, піддатися сексуальній інверсії, де фемінність чоловіка є демонстрацією його гомосексуальності, підтримує нормативність суворого, відважного, неемоційного та вічно голодного хижака. Інакшість, натомість, дискримінується. Інакшість – це відмова від маркерів маскулінності. Вегетаріанство та веганство – заперечення головного маркера – м'яса⁴. Гендерний розподіл серед прихильників та прихильниць вегетаріанства/веганства нерівнозначний. У 2013 році з 7 тис. опитаних у соціальній мережі 78,51 % становили жінки, 21,07 % – чоловіки (0,42 % інший гендер)⁵. Чим суворіший раціон, тим менше чоловіків підтримують таку позицію. Це можна пояснити тим, що відмова від певних продуктів та зміна культури споживання впливає саме на чоловічу когорту, тобто маскулінні маркери перетворюються у жіночі, менш престижні.

Табуйованість м'яса змальовуються як відмова від маскулітного, від природної чоловічої сили. А отже, наближення до фемінного та нижчестатусного. Чоловік позбавляється образу мисливця та хижака, тим самим підриваються більшість суспільно прийнятих ролей, типу «добувача». Також зникає одна з відмінностей між жінками та чоловіками, що робить складнішою мізогінію на базі раціону. Відтепер зникає гендерованість їжі. І чоловіки, і жінки (у межах вегетаріанства та веганства) вживають однаково помарковану

їжу, тобто, на цьому рівні є рівними. А жінки, які вживають м'ясо, навпаки, стають більш маскулітними, а, отже, і символічно сильнішими за чоловіків – веганів/вегетаріанців. Ідеальна маскулітність, основою якої є домінантність та демонстрація своєї переваги над фемінними індивідами, можна сказати, підпадає під кризу маскулітності. Також відмова від м'яса є витісненням домінування та контролю над тваринами. І це також послаблює маскулітність, адже на один об'єкт домінування та легітимізації статусу чоловіка менше. Роль мисливця-приборкувача нівелюється. Чоловік стає «збирачем», як і жінка, втрачаючи об'єкт гноблення.

З іншого боку, сама увага до раціону та слідування «дієти» вважається прерогативою жінок. Культ тіла (аспект худнення) у суспільстві пов'язують більше з жіночим тілом. Жінки в суспільних очікуваннях їдять менші порції, приділяють готуванню більше часу, скрупульозно ставляться до калорійності тощо. Чоловікам також приписують дієти, але дзеркальні до жіночих: для гіперму(а)скулінізації. Стероїди, гречка та курятина у великих об'ємах часто – основа раціону чоловіка, який за мету поставив стати ще більшим та ширшим, а отже, і просторово (і не тільки) домінантним. Натомість жінки відмовляються від деяких продуктів, щоб стати ще меншими та більш ідеально фемінними. За цією логікою, чоловіки, які відмовляються від продуктів му(а)скулінізації, автоматично ніби рухаються в ногу з жінками до фемінності, що є ненормативною поведінкою для «справжнього» чоловіка. Окрім цього, є стереотип, що чоловік не має стежити за своїм зовнішнім виглядом, адже бути красивою – справа жінки, а в чоловіка інші досягнення.

І не менш вагомою у сприйнятті вегетаріанства та веганства як фемінізації є привід відмови від м'ясної продукції. Існують норми твердості чоловіків, які виражаються у їхній фізичній та емоційній силі⁶. Більшість з вегетаріанців/вегетаріанок та веганів/

веганок заперечують споживання товарів тваринного походження через етичні міркування. Це є емоційний компонент, який відсутній або має бути прихований у ідеального чоловіка. Брутальний, суворий та раціональний індивід не може відмовитися від поживного та корисного ресурсу через емоції, наприклад, жалю.

Тобто чоловік, який відмовився від патріархатних установок (їсти м'ясо = бути сильним домінантом), стає емоційним, чуттєвим, фізично здоровим та прямує до рівноправ'я з жінками, відмовляється від гноблення інших живих істот, тим самим позбувається маскулітності.

«You see, all vegan men have vaginas».

"СТРАХ ЗДАТИСЯ ЖІНОЧНИМ.
ПІДДАТИСЯ СЕКСВАЛЬНІЙ ІНВЕРСІЇ.
ДЕ ФЕМІННІСТЬ ЧОЛОВІКА Є
ДЕМОНСТРАЦІЄЮ ЙОГО
ГОМОСЕКСВАЛЬНОСТІ. ПІДТРИМУЄ
НОРМАТИВНІСТЬ СУВОРОГО,
ВІДВАЖНОГО, НЕЕМОЦІЙНОГО
ТА ВІЧНО ГОЛОДНОГО ХИЖАКА"

¹ Детальніше див.: С. Arganini, A. Saba, R. Comitato, F. Virgili and A. Turrini Gender Differences in Food Choice and Dietary Intake in Modern Western Societies. – 2012.

² Хоча Гарвардською школою медицини доведено, що потреба у споживанні жирів, білків та вуглеводів у жінок та чоловіків однакова. Детальніше див.: http://www.health.harvard.edu/family_health_guide/good-nutrition-should-guidelines-differ-for-men-and-women.

³ Киммел М. Маскулітність як гомофобія: страх, стыд и молчаніе в конструировании гендерной идентичности / М. Киммел // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулітності и постсоветские практики / [под. ред. Ш. Берд, С. Жеребкіна]. – СПб. : Алетей, 2008. – С. 38-57.

⁴ Вегетаріанством також практикується відмова від риби, веганством – риби, яєць, молочних продуктів та інших продуктів тваринного походження. У цій статті розглядається відмова від м'яса як «ожіночення» чоловіків через маркованість м'ясної продукції маскулітною. Риба та молочні продукти маркуються «фемінними», тому відмова від них не може загрожувати маскулітності чоловіків.

⁵ Детальніше див.: http://theveganttruth.blogspot.com/2013/09/survey-of-vegans-2013-results_13.html.

⁶ Бурейчак Т. Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулітності // Т. Бурейчак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 1. – С. 79-94.

● «ДИВАННА СОТНЯ»: ● ПРИВІЛЕЇ, ЯКІ НЕ ВИЙШЛО ● РОЗДІЛИТИ

Дар'я ПОПОВА

Чоловіки були центральними гравцями у подіях, що розгорталися на Майдані восени 2013 – взимку 2014 років. Вони були більшістю з тих, хто воювали на вул. Грушевського 19-22 січня, обороняли територію, де знаходилися протестувальниці та протестувальники, зводили барикади та брали на себе управлінські функції. Усі вищезазначені речі виконували й жінки, але їх робота у цих галузях залишилася майже непоміченою, а місце їм виділили лише у «жіночих» справах, таких як праця на кухні, підтримка та надихання чоловіків. Уже годі й казати, що роль захисників-охоронців, яку відігравали чоловіки, була престижнішою за роль помічниць, яку націоналістичний дискурс делегував жінкам. Але престиж має і зворотній бік. У випадку Майдану за нього довелося розплачуватись не лише життям та здоров'ям повстанців, які брали участь у відкритих протистояннях, а й дискримінацією чоловіків, які обрали для себе інший шлях боротьби, а саме приватний простір.

У групі «Диванної сотні» у Фейсбуці вона визначена як «спецзагін самооборони Київського Віча з інформреагування та троллінгу лежачих військ супротивників». Також її називають інформаційним фронтом України, а її членів – людьми, які «вболівають за справу Майдану, сидячи перед телевізорами та/або комп'ютерами». Чітке визначення діяльності «Диванної сотні», як і чітке окреслення групи людей, які належать до неї, знайти важко. Проте є два факти, які точно відомі про неї: те, що її члени підтримували Майдан та те, що їх діяльність обмежувалася приватним простором (мережею Інтернет, переглядом новин по телевізору, спілкуванням з друзями тощо).

Цікавим є те, що обмежували свою повстанську діяльність приватним простором не лише чоловіки, а й жінки. Проте на останніх увагу не акцентували, застосовуючи поняття «Диванної сотні» лише до чоловіків.

Це не дивно, адже приватна сфера в українському суспільстві закріплена за жінкою, і її пасивність у публічній сфері, а тим паче у політичній діяльності, є звичною та вкладається в поняття норми.

«Диванна сотня» ж, залишаючись у приватному просторі, опинилася поза нормативним каноном маскулінності, який панував під час повстання. Тоді втіленням гегемонної маскулінності стали чоловіки, які вступали у фізичне протистояння, обороняючи Майдан. Такий факт доводить, що ця група чоловіків мала владу на території Майдану. Вони контролювали пересування жінок, дозволяючи проходити на вул. Грушевського 19-22 січня лише деяким з них. Також вони вирішували стратегічні питання на кшталт місця встановлення барикад.

Становленню та закріпленню такого нормативного канону маскулінності сприяв націоналістичний дискурс. Він розподілив ролі між жінками та чоловіками, відвівши останнім роль або героїв, або боягузів. Якщо чоловік не виконує заданих функцій (не воює та не присутній на Майдані), його негативізували, не надаючи шансу опинитися посередині між яскравим образом героя та зневажливим образом боягуза.

«Посередині» не мали шансу опинитись і чоловіки, які брали участь у повстанні, поширюючи інформацію в мережі Інтернет. У сучасному світі надання інформації та користування технологіями часто вважають престижнішим за фізичну роботу, а маскулінними визнають чоловіків, які заробляють гроші розумовою працею. Тим не менш, націоналістичний дискурс Майдану «відкинув» людей у часи, коли маскулінність виражалася лише через фізичну силу та ризик життям. Як наслідок, чоловіки з «Диванної сотні» опинилися у категорії боягузів та тих, хто начебто не хоче робити «справжньої» чоловічої роботи.

Чоловіків з «Диванної сотні» можна визначити як субординовану групу у чоловічій

ієрархії через те, що їх часто ототожнюють з фемінністю, виключаючи з кола «справжніх» повстанців. Бути чоловіком – це, у першу чергу, не мати нічого спільного з жіночністю. Яскравою ілюстрацією явища прирівнювання членів «Диванної сотні» до жінок є висловлювання, де чоловіків назвали «чоловіками з жіночими гормонами». Також в одному з блогів представників «Диванної сотні» порівнювали з домогосподарками, що їх покинули чоловіки. Ці цитати спрямовані на те, щоб вказати не лише на неучасть цих чоловіків у бойових діях, а й на емоційність та радикальність висловлювань, яка характерна частині цієї групи. Така поведінка суперечить пов'язаній з чоловіками раціональності та зваженості, тому також дискредитує «Диванну сотню».

Окрім маркування членів сотні як фемінних, субординованість цієї групи можна довести знеціненням слів її членів. Наприкінці вересня Петро Порошенко звинуватив «Диванну сотню» в поширенні інформації про некомпетентність командування АТО. За допомогою вживання словосполучення «Диванна сотня» Президент знецінював думку цих людей, вказуючи не лише на її шкоду для нацгвардії, а й на те, що її поширюють чоловіки, які самі мають іти воювати. Отже, якщо чоловік не задіяний у відкритих протистояннях, його думкою можна нехтувати.

Попри асоціацію «Диванної сотні» з фемінністю, поведінка її членів часто була маскуліною. Частина цих чоловіків агресивно висловлювалися по відношенню до противників Майдану. Їх кількість була настільки великою, що агресія стала невід'ємною річчю, яку асоціюють з «Диванною сотнею». Прикладом є одне з її визначень: «Диванна сотня поєднує користувачів соціальних мереж, чия активність закінчується на рівні балаканини, гнівних постів та істеричних закликів щось робити». Через таких людей усіх учасників «Диванної сотні» називають «патріотами, які на словах агресивні, а на ділі лише сидять вдома біля комп'ютерів та телевізорів».

Агресивна поведінка деяких членів «Диванної сотні» може бути пояснена як спроба співучасті та намагання сформувати альтернативну маскуліність. «Диванники» хотіли брати дивіденди від патріархатних привілеїв, кількість яких збільшилась внаслідок мілітаризму. Також вони намагалися компенсувати свою відсутність у публічному просторі агресивністю висловлювань у мережі Інтернет, щоб здаватися «крутими революціонерами». Варіанти спроби співучасті та створення альтернативної маскуліності не є взаємовиключними, але вони не знайшли свого місця в ієрархії чоловіків – учасників повстання. Членів «Диванної сотні» прирівняли до жінок, а отже виключили зі світу чоловічих привілеїв.

Учасники «Диванної сотні» є гетерогенною групою, в якій існують як агресивні чоловіки, у діяльності яких наявно більше деструктивної поведінки, ніж конструктивної, так і чоловіки, які допомагали народному повстанню поширенням потрібної інформації та іншими речами, необхідними на «інформаційному фронті». Обидві групи чоловіків (деструктивні та конструктивні) є субординованими через асоціацію праці в приватному просторі з фемінністю та боягузством. «Деструктивні» члени «Диванної сотні» намагалися стати співучасниками повстання, компенсуючи свою бездіяльність на Майдані агресивними та радикальними висловами в інтернеті. Цими діями вони посилювали субординацію, пов'язавши з собою та своїми «конструктивними» колегами риси істеричності та панічності, які в українській культурі вважають фемінними. Отже, для частини «диванників» їхня діяльність виявилась провальною спробою отримати привілеї, кількість яких збільшилась в контексті поширення мілітаристського дискурсу, а частина чоловіків виявились дискримінованими попри виконання роботи, важливої для просування народного повстання.

"НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС
МАЙДАНУ "ВІДКИНУВ" ЛЮДЕЙ
У ЧАСИ, КОЛИ МАСКУЛІННІСТЬ
ВИРАЖАЛАСЯ ЛИШЕ ЧЕРЕЗ ФІЗИЧНУ
СИЛУ ТА РИЗИК ЖИТТЯМ"

ЖІНКИ – РЕСУРС ДЛЯ ДЕРЖАВИ ЧИ ДЛЯ ЧОЛОВІКА?

Аліна КУРЛОВИЧ

«Коли мова заходить про політику – жінку відправляють на кухню!» – це Маргарет Тетчер проговорила проблему, яка є актуальною для української політики сьогодні. Отже, жінка – це ресурс для держави чи лише маріонетка у серйозній політичній грі? У політичній – значить, у «чоловічій»...

Об'єднання – необхідне: депутатки й активістки під час круглого столу «Жінки у політиці: нові виклики» обговорюють спільні дії для вирішення проблем

Команда Гендерного інформаційно-аналітичного центру «КРОНА» розпочала реалізацію нового проекту «Жінки – це 50 % успіху України», організованого за сприяння National Democratic Institute (США, представництво в Україні) і фінансової підтримки Уряду Швеції з метою підвищити кількісне представлення жінок у регіональній політиці та сприяти розширенню їх ролей і впливу на прийняття рішень.

Відсоток жінок, які беруть участь у регіональній політиці, низький. Політична сфера вважається суто чоловічим надбанням і привілеєм, жінці ж наче як «не личить» грати серйозну гру, а тим паче писати правила до неї. Причин багато, наприклад, не останню роль відіграє той фактор, що жінки переважно отримують меншу заробітну плату, – і це перекриває їм шлях до органів влади. Також українське суспільство ще не звичне до непатріархатного розподілу влади, ще не стало на той рівень політичної свідомості, де на перше місце ставала б професійність людини, а її стать не мала б значення.

За допомогою проекту організаторська команда хоче сприяти розкриттю політичного потенціалу жінок, доланню стереотипних уявлень про їхню роль та місце. Шляхом тренінгів, інформаційної кампанії та школи політичного лідерства, яка діятиме протягом року для кандидаток (стартувала у грудні 2015 р.), проект допомагатиме жінкам виходити на рівень прийняття рішень, ставати конкурентоспроможними в політиці.

Зараз кінець листопада, і за плечима вже майже 4 місяці проекту. Уже завершився перший, «довибірчий» етап, який включав у себе тренінги для журналістської спільноти («Медіа і політика: невикористаний ресурс»), лідерок думок («Стань депутаткою – надай нові можливості»), кандидаток у депутатський корпус («Особливості ораторського мистецтва під час виборчої кампанії»), а також круглий стіл «Жінки у політиці: нові виклики» та панельну дискусію «Чоловіки

за жінок у політиці». Завершальним заходом стала акція прямої дії – перформанс «*Women in Politics*», що відбулася в інформаційно-виставковому центрі «Бузок» у Харкові; до неї усі охочі могли долучитися і послухати експертне коло, обговорити наслідки проблеми гендерної диспропорції та дискримінації на рівні прийняття рішень. Також за цей час були створені сторінки у соціальних мережах (*Facebook, Twitter, Instagram*), де з легкістю можна відслідковувати новини проекту та підтримувати комунікацію з координаторками і учасницями/-ками заходів. Кожній події присвячений відеосюжет, усі вони розміщені на *YouTube-каналі ГІАЦ «КРОНА»*.

Команда проекту ставить собі за мету такими заходами залучити якомога більше небайдужих людей до осмислення й подолання наявної проблеми, а також допомогти майбутнім політикиням/кандидаткам/лідеркам не лише набутти нових знань та навичок, а й знайти для себе нові контакти та «виходи» у своїй діяльності. За цей незначний (як для проекту, що триватиме 18 місяців) час, усі, хто над ним працюють, уже зробили для себе певні висновки. Команда говорить, що такий проект – виклик суспільству, адже проблема для багатьох громадян/-ок і досі залишається невидимою:

– *Людей доводиться переконувати, що гендерний дисбаланс у політиці негативно впливає на розвиток держави!* – координаторка проекту Юлія Седая озвучує одну з ключових перешкод на шляху гендерної рівності у політиці.

А й справді, коли йдеться про владу, про кого ви перш за все подумаете – про жінку чи чоловіка? Вислів «так склалося історично» для багатьох є вагомим аргументом! Через купу нав'язаних соціальних ролей жінці складно знайти час для самореалізації, а в той же звільнений дружиною час чоловік має змогу просувати свою кар'єру. Але ж ми не музейні експонати, тому повинні зрушити з місця й почати розставляти усі крапки над... справедлив«І»стю. Проблема ж непредставлення жінок на рівні прийняття рішень в Україні – замкнене коло, з якого дуже складно вибратися в державі, де немає політичної волі.

Треба розуміти, що це не біологічний фактор, а виключно соціокультурний, адже, якщо перерозподілити обов'язки, жінка і чоловік матимуть рівні умови для самореалізації! Таким шляхом пішла Швеція – світова країна-лідерка з гендерної рівності, де показник представленості жінок у парламенті – 45 %, найвищий відсоток жінок – 63,8 – сьогодні у парламенті Руанди, яка в 2003 році внесла в конституцію норму про 30-відсоткову квоту для осіб однієї статі. «*Чоловіки ж в Україні не квапляться розподіляти роботу та поступатися місцем у політиці або у керівництві*» – таку тезу висловив один із спікерів на панельній дискусії «Чоловіки за жінок у по-

літиці», та й дискусія загалом стала для самої команди проекту справжнім резонансом!

На ній чоловіки як з великим досвідом роботи, так і на початку своєї політичної кар'єри, висували аргументи «за» та «проти» жінок у політиці. Ігор Рассоха (радник голови Харківської обласної державної адміністрації на громадських засадах) вважає, що жінці у політиці не місце, бо «... А) – вона думає не про те, а Б) – вона надто емоційна та недисциплінована!..», а для того, щоб жінка змогла рівноправно займатися громадською діяльністю і політикою, їй потрібна «..спеціальна підготовка, якої зараз у неї не має, і, більш того, гендерні організації могли б проводити тренінги, щоб подолати проблему неправильного виховання та емоційності характеру...», якими можна надолужувати прогалини у жіночій психіці і які, власне кажучи, і підвищать конкурентоспроможність жінок у політиці.

Валерій Сичов (заступник начальника Управління у справах сім'ї та молоді Харківської міської ради) говорить, що в регіоні немає проблеми гендерного дисбалансу, і жінки переважно займають управлінські місця: «*Я бачив по телевізору, що жінка в політиці дискримінується, але що стосується сфери державного управління, я не вважаю, що там є дискримінація*».

Віктор Худолій (член Бюро Харківського обласного осередку однієї з партій) зазначив, що значимість жінок у нашому суспільстві нівелюється під тиском стереотипів та нав'язування соціальних ролей: «*Активність жінок зростає, але можливостей для реалізації амбіцій у них недостатньо*». Наріжним каменем, на який натикається кожна майбутня політикиня, є відсутність політичної волі:

– *На сьогодні основна проблема недостатньої кількості жінок у політиці – відсутність політичної волі, а нам (державі) потрібні фахівці та фахівчині своєї справи!*» – говорить Іван Чайка (помічник-консультант народно-го депутата України).

Паритетність у політиці – це запорука підвищення рівня життя населення, адже це дозволяє враховувати потреби усіх не лише громадян, а й громадянок. В Україні жінок 54 %, але у парламенті їх лише 11,2 %, а це означає, що потреби половини населення держави не враховуються цілком... Підтвердженням цього може стати, наприклад, розбудова міста. Ви лише зверніть увагу на завузькі для дитячих візочків тротуари, зависокі вішаки для сумочок у вбиральнях, відсутність пеленальних столиків та вбиралень для матері/батька з дитиною. Гендерночутливий простір у державі допомагає людині почуватися затишно, вільно пересуватися, розвиватися, самореалізовуватися.

Жінка – це ресурс для країни чи лише для чоловіка? Для суспільств культурних та економічно лідируючих у світі – однозначно ресурс для країни! Нам же тільки зараз випала нагода зробити вибір.

СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ

ЧОЛОВІКИ СТАНОВЛЯТЬ 46 % НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В Україні чоловіки – це 46 % населення (19,8 мільйонів), із них: від народження до 18 років – 4,1 млн., 19-25 років – 2 млн., 26-59 років – 10,4 млн., 60 років і старші – 3,3 млн., як засвідчують дані, оприлюднені Державною службою статистики.

Хлопчиків завжди народжується більше, ніж дівчаток. «Так, у 2014 році народилося 240 тисяч хлопчиків. Але якщо брати все населення країни, то на 100 чоловіків припадає 116 жінок», – ідеться у повідомленні. Згідно з даними Держстату, станом на 1 серпня чисельність населення України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя і частини зони проведення АТО) становить 42 млн. 813 тис. 557 людей.

В Україні чоловіки заробляють на 35 % більше, ніж жінки. Переважна більшість українських чоловіків обирають професії в галузі фізичних, математичних і технічних наук, металургії та машинобудування, майже кожен другий із зайнятих чоловіків має вищу освіту.

СТІВЕН ТАЙЛЕР ЗАПУСТИВ КАМПАНІЮ ДЛЯ ДОПОМОГИ ДІВЧАТАМ – ЖЕРТВАМ НАСИЛЛЯ

Лідер відомого рок-гурту «Aerosmith» Стівен Тайлер запустив благодійну кампанію «Janie's Fund», що має допомогти дівчаткам, які зіткнулися з сексуальним насиллям. Ініціатива названа на честь пісні Aerosmith «Janie's Got a Gun», що розповідає про дівчину, яка зазнала насильства від свого батька. «Janie's Fund» запущена С. Тайлером у партнерстві з некомерційною організацією «Youth Villages» і буде підтримувати також і дівчат-сиріт, які залишилися без підтримки після 18-річчя.

«ПАРАД КОСТЮМІВ». 70 % ПУБЛІКАЦІЙ У МЕДІАХ ПРИСВЯЧЕНІ ЧОЛОВІКАМ

Українські медіа своєю роботою, як криве дзеркало, відображають стереотипи, що існують в суспільстві. Хоча жінки становлять 54 % населення країни, 70 %

героїв матеріалів у ЗМІ – чоловіки. Жінки фігурують переважно в матеріалах про здоров'я, освіту, плітки. Як виявилось, наші медіа 80 % експертних коментарів про економіку, політику, соціальні проблеми беруть у чоловіків. Жінок не питають про безробіття, наприклад, а ставлять запитання про моду, сім'ю, дітей.

НОВИЙ ДИЗАЙН БРИТАНСЬКОГО ПАСПОРТА ОТРИМАВ ЗВИНУВАЧЕННЯ В СЕКСИЗМІ

Британський паспорт нового дизайну, представлений на сцені Шекспірівського театру «Глобус» у Лондоні, одразу ж викликав звинувачення в сексизмі, бо містить зображення семи чоловіків і лише двох жінок. Зображення семи чоловіків у новому британському паспорті – Джон Констебль, художник; Джон Харрісон, винахідник морського хронометра; Сер Джайлс Гілберт Скотт, архітектор; Чарльз Беббідж, винахідник комп'ютера; Уільям Шекспір, драматург; Ентоні Гормлі і Аніш Капур, скульптори.

Зображення двох жінок – Елізабет Скотт, архітекторка; Ада Лавлейс, перша програмістка.

Факт «гендерного перекоосу» на сторінках паспорта викликав гнів у Лейбористській партії і правозахисних рухів. Свій колючий коментар депутатка від Лейбористської партії Емілі Торнберрі підсилила для переконливості хештегом «#weexist» (ми існуємо).

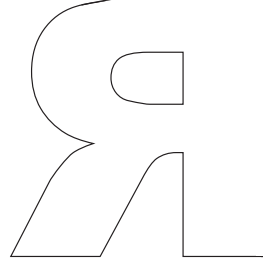
ТІЛЬКИ 22 % ЧОЛОВІКІВ ГОТОВІ ПОРІВНУ ДІЛИТИ ДОМАШНІ ОБОВ'ЯЗКИ

У рамках спільного проекту Фонду народонаселення ООН в Україні та Міністерства соціальної політики України «Щастя у 4 руки» Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження, яке виявило диспропорцію у поглядах жінок та чоловіків на розподіл домашньої роботи та обов'язків з догляду за дітьми. Результати представлені для тих домогосподарств, де жінка все ще виконує всі або більшість хатніх обов'язків.

Майже половина (49,3 %) українок бажають справедливості у розподілі хатньої роботи, тобто на запитання «Чи готові ви розділити порівну домашні обов'язки та догляд за дітьми?» кожна друга жінка відповіла ствердно. Ще 25,9 % жінок згодні віддати чоловікові невелику частину домашніх справ та розділити догляд за дітьми. Чоловіки ж у більшості (56,5 %) згодні взяти на себе трохи домашніх справ та частину турбот з догляду за дітьми. І лише менше ніж чверть (22 %) чоловіків не проти поділити домашні обов'язки порівну. А таких, хто згодні взяти на себе більшу частину домашніх справ та догляд за дітьми, лише 9,9 %.

Соціологи стверджують, що основні обов'язки щодо ведення домашнього господарства та догляду за дітьми у сучасній українській сім'ї лягають саме на плечі жінки. Майже у 70 % сімей дружина є основною виконавицею хатньої роботи.

І ДОСЯГНЕННЯХ

В УСЬОМУ СВІТІ В ЛИСТОПАДІ ЧОЛОВІКИ ВІДРОЩУЮТЬ ВУСА ЯК ЗНАК ПІДТРИМКИ БОРЬБИ З РАКОМ

У цьому місяці чоловіки можуть дозволити собі відроснути вуса, бо прийшов час так званого Вусабря (Movember). Так по всьому світу називають листопад, коли людей в усьому світі закликають збирати кошти для боротьби із захворюваннями, від яких страждають чоловіки – рак простати, рак яечок, різні психічні за-

хворювання, а також недолік фізичної активності. Уперше поняття «Вусабрь» з'явилося в 2003 році, коли в Австралії виникла невелика некомерційна організація Movember. Сьогодні цей рух підтримують 5 млн. чоловіків в усьому світі. За прогнозами, до 2030 року близько 1700000 чоловіків на планеті буде діагностований рак простати.

ЧОЛОВІКИ В ІЗРАЇЛІ ЗАРОБЛЯЮТЬ ЗНАЧНО БІЛЬШЕ ЗА ЖІНОК

Жінки в Ізраїлі заробляють на 34 % менше, ніж чоловіки – це дуже великий розрив порівняно з іншими розвиненими країнами. Причиною цієї нерівності присвячений звіт Міністерства фінансів. Аналітика Мінфіну ґрунтується на даних за 2013 рік, і відповідно до них зарплатня ізраїльських чоловіків становила приблизно 12000 шекелей, у той час як жінки заробляли лише близько 8000 шекелей. Дослідження виявило, що чоловіки заробляють більше за рахунок того, що більшу кількість годин зайняті на роботі і їх більше у високооплачуваних галузях. Жінки ж, як правило, працюють там, де важко досягти високого заробітку: наприклад, в освіті й медицині їх найбільше, а от у промисловості – мало. Крім того, 65 %

адміністративних посад в Ізраїлі обіймають чоловіки. У Мінфіні наголошують, що рівень зайнятості далеко не завжди залежить від бажання жінки: багато хто з них, особливо з неповною зайнятістю, хотіли б працювати більше, але не мають такої можливості. Жінкам також важко повертатися на ринок праці після тривалої перерви, пов'язаної з народженням дітей. Ці два чинники пояснюють 30-відсоткову різницю в заробітній платі чоловіків і жінок. Проте лишаються ще майже 5 %, які, імовірно, пояснюються фактами гендерної дискримінації: жінкам від початку пропонують меншу зарплатню, також їх повільніше просувають кар'єрними сходами.

ЗАСНОВНИК FACEBOOK МАРК ЦУКЕРБЕРГ ВІЗЬМЕ ВІДПУСКУ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ

Проте справедливість у сучасному суспільстві поступово таки настає. У Європі та США чоловіки все частіше «йдуть в декрет». На думку вчених, це зміцнює сім'ю, допомагає розвитку дитини і в цілому корисно для економіки. Це стосується і відомих татів. Так, засновник Facebook Марк Цукерберг після народження доньки піде на два місяці «в декретну відпустку». «Дослідження показують, що коли батьки, які працюють, проводять певний час із новонародженими, це має кращі наслідки для дітей і родин», – написав М. Цукерберг.

Рубрику підготував **Володимир Карпов** за матеріалами веб-сторінок: www.socportal.info, www.hromadskeradio.org, www.prostir.ua, www.theguardian.com, www.wonderzine.com, www.9tv.co.il, www.metronews.ru.

● DOMESTIC VIOLENCE AND ● SEX-SELECTIVE ABORTIONS ● IN ARMENIA AS A RESULT ● OF PATRIARCHY

● Gohar SHAHNAZARYAN

Domestic violence still remains one of the main instances of women's rights discrimination in Armenia. However, the data available on domestic violence is limited, and very often controversial. There are only a few comprehensive surveys conducted in the past five years.

According to the UNFPA, nationwide survey on domestic/partner violence in Armenia (2010) indicates that this phenomenon is a common occurrence in Armenia. In addition, intimate partner violence ranges from physical and psychological violence to controlling behavior and sexual violence. 61 % of women

Yerevan, 60 % of respondents mentioned that they have been subjected to domestic violence during their lifetime, and 38 % said that they experienced domestic violence in the past two years³. When answering about types of domestic violence committed against them, 35 % of respondents mentioned that they have been subjected to the physical violence, 44 % to threats and intimidation. In addition, 16 % to the strict limitation of freedom of movement, and 6 % mentioned that they have been a subject of sexual violence in their household. Obviously, the vast majority of the victims are women and girls. And the main abusers are either husbands or mothers/fathers in law.

According to the data from Police, 625 cases of domestic violence were registered in 2012, 578 cases in 2013, 682 cases of domestic violence in 2014, and 900 cases in 2015. Coalition against Violence against Women reports 2000 cases yearly. In general calls to non-profit organizations' hotline services have been increasing every month. In 2014 alone, eleven women and in 2015 ten women were killed as a result of domestic violence. However, the respective authority fails to prevent, investigate, and punish perpetrators of violence against women.

Domestic violence is still considered to be a private issue that should be resolved without any external intervention. Thus, 88 % of the population thinks that domestic violence is a private matter that should be handled as such, rather than through the medium of authorities⁴. According to the same report, women victims of violence who asked for the help from their relatives and neighbors were rejected. Moreover most of the victims were discouraged from calling the police or a hotline⁵. At the same time, according to the report of Proactive Society NGO, 36 % of victims left the house. However, the majority preferred to stay in the abusive relationship, hoping that the abuser would improve. A majority of the

"ГРОМАДСЬКА ДУМКА Є ТАКОЮ, ЩО
ЖОДНА ЖІНКА, ЯКА СЕБЕ ПОВАЖАЄ,
НЕ ЗВЕРНЕТЬСЯ ДО ПОЛІЦІЇ, ЯКЩО
ВОНА ЗАЗНАЛА СЕКСУАЛЬНОГО
НАСИЛЛЯ З БОКУ СВОГО ЧОЛОВІКА"

were exposed to controlling behavior, 25 % were subjected to psychological violence and 9 % were subjected to physical violence by their husband/partners¹. There are a small number of those who reported that they have been sexually abused by their spouse/partner. One of the reasons is that sexual violence, and especially, marital sexual violence, is a strictly taboo topic in Armenian society. Report of Amnesty International (2008) stated that there is a common and strong public opinion that no self-respecting woman would ever complain to the police if she is sexually abused by her husband². Half of the female respondents mentioned that there was no reason why their partner/husband abused them.

According to another survey conducted by local NGO Proactive Society, with the support of OSCE in four regions of Armenia, and

part of the decision not to leave the abusive relationships is that there is no place to go for a victim, especially those with children, as well as fear of negative public opinion. Fear of negative public opinion is higher in the other regions other than in Yerevan, based on the survey of Proactive Society NGO it is higher in Shirak, Armavir and Aragatsotn regions. There is also a positive trend registered in UNFPA nationwide survey; namely, that more than half

same time, there is obvious correlation with the acceptance of attitudes toward wife beating and the level of education of women. For instance, 18 % of women with basic education compared with 5 % of women with higher education tend to agree that a husband can beat his wife for any of the reasons specified above. There is also an interesting tendency found in DHS survey: the more children a woman has, the more likely she is to believe that wife beat-

of interviewed female respondents agreed that law on domestic violence should intervene in the cases of domestic violence, regardless of the fact that it is a private issue⁶.

According to Demographic and Health Survey (Armenia, 2010) 20 % of men compared to 9 % of women tend to justify wife beating. 17 % of men and only 6 % of women agree that wife beating is justifiable if a woman argues with her husband, 13 % of men and 7 % of women think that a husband can beat his wife if she neglects children, and 8 % of men and 3 % of women agree that it is acceptable to beat a wife if she goes somewhere without telling her husband⁷. It is interesting that there are no differences in the attitudes of women from different age groups and employment statuses. It is quite troubling that the percentage of men who believe that it is acceptable to beat a wife for reasons specified above is higher among younger generation of men (in the age group 16-24) compared to other age groups of men. At the

"88 % НАСЕЛЕННЯ ВВАЖАЮТЬ, ЩО ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ Є ПРИВАТНИМ ПИТАННЯМ. ЯКЕ МАЄ БУТИ ВИРІШЕНЕ БЕЗ ВТРУЧАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ"

ing is justified⁸. There are also differences in the attitudes of urban and rural population. In rural areas, 11 % of women and 28 % of men tend to justify wife beating compare to 8 % of women and 15 % of men in urban areas. In addition, differences in the attitudes are registered across the regions of Armenia.

There is insufficient knowledge and awareness about domestic violence in Armenian society. Data of survey conducted in four provinces of Armenia and Yerevan city shows that around 40 % of population considers domestic violence to only consist of injures and physical abuse. Only 14 % of respondents agree that

intimidation and psychological pressure are also forms of domestic violence⁹. However, there is a correlation with the level of education and a perception of violence; namely, the higher the level of education, then the more likely a respondent distinguish acts of different types of violence, including physical, sexual and psychological¹⁰. A 2007 survey, by the American University of Armenia, found that while 60 % of survey respondents agreed that domestic violence is a widespread problem in Armenia. The majority of respondents also agreed that use of physical force against wives is justified in such cases as infidelity (67 %) and neglect of children (52 %).

An UNFPA survey also revealed that violent behavior has a tendency to be mimicked inter-generationally. Data shows that men tend to be more abusive, if they witnessed violence towards their mother in the childhood. The percentage of men who are abusive towards

their female partners and witnessed violence towards their own mothers in the past, are 10 times more, than the percentage of those men who never witnessed any type of violence, and discrimination against their mothers¹¹.

Since 2011, several high-profile cases of domestic violence have been reported. The case of 20-year-old Zaruhi Petrosyan, who was beaten to death by her husband, and her mother-in law, gained international attention. Zaruhi's husband has been sentenced to 10 years of prison, but the mother-in-law was not charged. The case of Mariam Gevorgyan, who has been severely injured, and physically and psychologically abused by her mother-in-law, is currently in court. The perpetrator-husband of Hamsik Khachatryan was acquitted of the crime. The case of Maro Guloyan who officially committed suicide, but her relatives believe she was a victim of domestic violence abuse.

Case of Mariam Gevorgyan, a victim of domestic violence

The case has been reported in 2011. Mariam Gevorgyan is a victim of severe physical and psychological violence, she had a lot of injuries of body parts and internal organs and scars from burning. The perpetrators were husband and mother-in-law. According to testimony at the trial, the mother-in-law burned Mariam body with an iron and a cigarette, beat her regularly and kept locked under key. The criminal case was initiated toward the mother-in-law in April, 2012 and in November, 2012 according to court's decision she got sentenced to 4 years in prison. Later on, she was granted amnesty and currently she is free. Mariam has recently applied to the court for a moral and financial compensation.

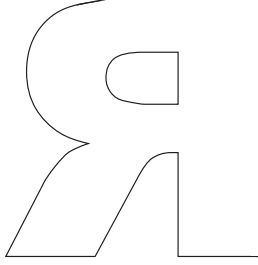
A Case of Hasmik Khachatryan, a victim of domestic violence

The case of Hasmik Khachatryan was reported in 2013, when Hasmik called the hotline of the Women's Support Center NGO. Hasmik has been subjected to violence by her husband for more than 9 years. Hasmik had numerous injuries, a burst ear drum, a lot of lacerations on her head, broken nose, and burnings from cigarettes. The perpetrator got only 1 year and 6 months in prison, and then received a pardon, and was acquitted of the crime. The court also considered 4 million drams asked as a compensation for physical violence groundless.

More on the case: <http://www.epress.am/en/2014/02/25/he-put-out-his-cigarette-on-my-hand-says-domestic-violence-victim-in-court.html>

A case of Maro Guloyan

The case of the 21 years old Maro Guloyan, who died under suspicious circumstances, in the village Arinj of Kotayk region last year on the 12th of July, has not yet been resolved. The criminal case was initiated in the regional investigation department of Kotayk marz. According to the official version, the 21 year old woman, who was 4 months pregnant at the time, and had a 1,8 years old daughter, committed suicide. But Maro Guloyan's relatives believed that Maro was killed by her 26 years old husband, Gevorg Guloyan. In 2014, a lawyer of Women's Resource Center NGO filed the case of Maro Guloyan to the European Court.

The problem of *sex selective abortions* became an urgent issue after demographical statistics were released in 2010. This was followed by critical discussions organized by the UNFPA in Armenia. State statistics show that in 2010, 23,800 boys, and 20,900 girls, were born. This means that for every 114 male births, there were 100 female births. World known expert on prenatal sex selection, Mr. Christophe Guilamoto, who visited Armenia on June 15, 2012, mentioned that «in 15 years, a significant population of Armenian men will not get married, while others will seek wives abroad. It will lead to migration and a decrease in population, growth of prostitution and increase in gender violence cases»¹².

The sex ratios of births with preferences toward sons increase with birth order, and it mainly appears for the third and fourth births¹³. According to World Bank Gender Assessment (2014) preference for sons is mostly widespread in the rural areas of Armenia, among less educated population, and among men. The Caucasus Barometer Survey (2010) stated that 71 % of respondents in rural areas indicated preference for boy, while in urban areas, the percentage of those who reported preference for boy is 46 %¹⁴.

Survey conducted by YSU Centre for Gender and Leadership Studies (2014) in Yerevan and Lori regions called Sex-selective Abortions as Part of Gender-based Discrimination in Armenian Family¹⁵ revealed the following reasons of sex-selective abortions:

1. A son is a symbol of continuity of the family and nation.
2. A son is the main breadwinner and a guarantee of being protected in the future.
3. Having a son is a way to establish/reinforce family's prestige and self-respect in the society.
4. A son will replace or assist his migrant father to work abroad.

P.S.: The illustrations depict actions and march on the occasion of 16 days activism against violence against women in Armenia (2015).

"ЗГІДНО З ОПИТУВАННЯМ 2007 РОКУ, БІЛЬШІСТЬ РЕСПОНДЕНТІВ І РЕСПОНДЕНТОК ПОГОДИЛИСЯ, ЩО ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ЖІНОК ВИПРАВДАНЕ У ТАКИХ ВИПАДКАХ, ЯК НЕВІРНІСТЬ (67 %), ВІДСУТНІСТЬ НАГЛЯДУ ЗА ДІТЬМИ (52 %)"

¹ http://unfpa.am/sites/default/files/DV_survey_eng.pdf.
² <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR54/005/2008/en/a5ca859c-a04a-11dd-81c4-92550e655ec/eur540052008en.pdf>.
³ <http://www.osce.org/yerevan/88229>.
⁴ <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR54/005/2008/en/a5ca859c-a04a-11dd-81c4-792550e655ec/eur540052008en.pdf>.
⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR54/005/2008/en/a5ca859c-a04a-11dd-81c4-792550e655ec/eur540052008en.pdf>.
⁶ http://unfpa.am/sites/default/files/DV_survey_eng.pdf.
⁷ Armenia, DHS, 2012.
⁸ Armenia, DHS, 2012.
⁹ <http://www.osce.org/yerevan/88229>.
¹⁰ http://unfpa.am/sites/default/files/DV_survey_eng.pdf.
¹¹ http://unfpa.am/sites/default/files/DV_survey_eng.pdf.
¹² <http://www.tert.am/en/news/2013/02/06/domestic-violence/>
¹³ Gender Assessment. World Bank, 2014.
¹⁴ Gender Assessment. World Bank, 2014.
¹⁵ <http://www.y-su.am/files/Anna%20Voskanyan%20pdf%20eng.pdf>.

● ИЗ ОПЫТА ЖИЗНИ ● С ДОМАШНИМ ТИРАНОМ

Надежда ПРИЛИПЧЕНКО

Так вышло, что с таким жестоким, но нередким в нашем обществе явлением, как домашняя тиранья, мне пришлось познакомиться на практике. В этой статье речь пойдет об алгоритме превращения мужчины в тирана. Конечно, мы понимаем, что тираном может быть и женщина, но у меня нет аналогичного теоретического или практического опыта.

Когда муж ударил меня в третий раз, я подумала «Теперь точно хватит» и убежала в ночь. Находясь в браке, я не отдавала себе отчета в том, что именно происходит, но наверняка знала: без него мне будет лучше, чем с ним. Он не хотел разводиться, поэтому пришлось обратиться в суд, хотя ни детей, ни сколько-нибудь серьезного совместно нажитого имущества у нас не было. Получив на руки решение суда, где каждая фраза звучала как тост, я начала новую жизнь.

"МОЯ БЫВШАЯ СВЕКРОВЬ, УЧИТЕЛЬНИЦА
РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ,
ГОРДИЛАСЬ ТЕМ, ЧТО "В СИНЯКАХ
РАССКАЗЫВАЛА ДЕТЯМ О ШЕКСПИРЕ"

Погоревав ровно один вечер, я решила разобраться с теорией и узнала, что мой случай прямо-таки хрестоматийный. Хотя мы помним, что «каждая несчастливая семья несчастлива по-своему», в случае домашней тираньи все развивается по стандартному сценарию с небольшими вариациями.

Домашние тираны, как правило, подходят под модное определение «альфа-самец»: они притягательны, активны, напористы. За этим фасадом сложно разглядеть истинную

сущность диктатора, и, как правило, первые тревожные звонки трактуются превратно. Следует отметить, что, на первый взгляд, путь от критики и ревности к побоям не вполне очевиден.

На сегодняшний день тема домашнего насилия перестает быть табуированной: пишутся научные работы, появляется официальная статистика, в интернете есть тематические статьи и форумы «сестер по несчастью». Их изучение дало мне возможность понять последовательность превращения «мужчины мечты» в домашнего тирана и выделить основные этапы этого процесса.

Попробую проследить его с конкретными примерами из моего личного опыта:

1. **Наследственность** и / или консервативные **представления о семье**. В моем случае эта модель семейных отношений и паттерны поведения передались от отца к сыну. Моя бывшая свекровь, учительница русского языка и литературы, гордилась тем, что «в синяках рассказывала детям о Шекспире».

В нашей с мужем «семье» муж тщательно следил за разделением гендерных ролей. Женские обязанности: готовить, убирать, стирать (стиральной машинки тогда не было), мужские – быть «добытчиком», «кормильцем семьи». Тут стоит упомянуть о том, что бывший муж работал вахтовым методом – находясь 7-8 месяцев в году в командировке, остальные проводя со мной дома, не работая, но и не желая делить бытовые обязанности. Его аргументы часто начинались со слов «Женщина должна...».

Из таких установок закономерно вытекает следующий этап отношений – критика и унижение.

2. **Критика → унижение**. Началось все с, как будто, конструктивных замечаний: «ты не женственна», «ты плохо убираешь в квартире» и т.п. Впоследствии оказалось, что решение этих мелких проблем влечет за собой только новые придирки, часто проти-

воречащие сами себе. Например «Почему ты не пользуешься декоративной косметикой?» / «Для кого ты красишься?». Но: «Я мужик, я угрюм, волосат и вонюч» – это был его аргумент на мои замечания по поводу гигиены.

Позже: «Ты пиявка, трутень», «Ты сидишь на моей шее», «На чужом горбу хочешь в рай въехать». Кстати, это было не так, я жила не за счет своего мужа, а работала и училась в аспирантуре. Не имея высшего образования, он часто советовал мне облизать диплом, когда хочется есть.

Апогеем стали следующие два случая. 1. Когда я спала, он поставил мне за спину чашку с недопитым мною чаем. Я заметила это и возмутилась, что я могла удариться или запачкать постель. Он ответил: «Я так и планировал. Нужно убирать за собой, уважать порядок». 2. Разбросал по кухонному столу крошки из противня с пирогом, аргументировал это так: «Ты все равно не убираешь».

3. Ревность → патологическая ревность. Для этого совершенно не нужен был реальный повод. В связи со мной мог обвиняться случайный знакомый, одноклассник, его коллега и т.д.

Также он заставил меня удалить из друзей «ВКонтакте» всех мужчин. Каждый телефонный звонок впоследствии подробно разбирался в духе: «Кто звонил?», «Что у тебя с ним было?». Особенно странными мне всегда казались вопросы «Почему они тебе звонят/пишут?». Так как 1. Я была старостой группы, 2. Вопрос нужно задавать не мне.

К этому периоду относится курьезная история с Лесем Курбасом. Муж увидел у меня в сумке афишу мероприятия, посвященного годовщине рождения Л. Курбаса с его портретом. И сразу же поинтересовался «Это твой любовник?».

Именно ревность становится основанием для дальнейшего усиленного контроля.

4. Контроль → тотальный контроль. Начиналось все с информационного контроля: муж единолично выбирал, какую музыку слушать, какие фильмы смотреть и т.д. Мое мнение при этом не учитывалось. Отдохнуть дома мне тоже не удавалось – как только я садилась за книгу или вязание, для меня находилось какое-нибудь дело: например, смотреть, как он работает за компьютером. Если я хотела заняться спортом, то могла записаться в зал только вместе с ним.

Одежда тоже подлежала его рассмотрению и одобрению, делилась по критерию (из песни слов не выбросишь) «сиськи видны» и «сиськи не видны». Разрешено было носить только второй тип одежды.

Походы к подруге осуществлялись только вместе с ним, либо тщательно контролировались: «Во сколько придешь?», «Почему так долго?», «Вы обсуждали меня, да?». Именно в этот период я сказала подруге очень показательную и напугавшую ее фразу: «Я ненавижу выходные». Мои выходные

состояли из «женских обязанностей», выполнявшихся под контролем тирана.

Он звонил мне на работу (я и тогда работала в ВУЗе), утверждая, что очень соскучился, и удивлялся, что слышит на фоне голоса, в частности, мужские голоса, пытался выяснить, кому они принадлежат и что у меня с ними было.

"ОДЕЖДА ДЕЛИЛАСЬ ПО КРИТЕРИЮ
"СИСЬКИ ВИДНЫ" И "СИСЬКИ НЕ ВИДНЫ".
РАЗРЕШЕНО БЫЛО НОСИТЬ ТОЛЬКО
ВТОРОЙ ТИП ОДЕЖДЫ"

Также он не поленился достать из сумки мой ежедневник, почитать вслух и прокомментировать. Нередко он читал и критиковал мою электронную переписку, включая то время, когда его еще не было в моей жизни.

В дальнейшем нередко были такие расспросы: «Дорога с работы домой занимает у тебя один час, а ты приходишь через час и пятнадцать минут. Где ты проводишь эти пятнадцать минут?». Естественно, подразумевалось, что это время я трачу на адюльтер.

5. Стремление оборвать контакты со всеми близкими людьми → изоляция. Конечно, и этот этап происходит постепенно. В начале отношений с тираном я могла спокойно пойти к другу на день рождения, в дальнейшем встреча с подругами без него уже приравнивалась к измене, о друзьях речь уже не шла. Моя близкая подруга была объявлена ветреной, сумасшедшей и какой-то еще. Все дружеские встречи проходили исключительно в присутствии мужа.

Частые звонки маме, живущей в другой области, комментировались так: «Почему ты

все время отчитываешься?». К родителям я приезжала исключительно в его компании, а зачастую и не приезжала, бывая в родном городе, – виделась только с его семьей.

Муж часто выдвигал так и не понятый мною тезис «Надо дружить семьями». С какими семьями нужно дружить и где их искать, я так и не узнала.

б. Физическое насилие. После того, как все связи с внешним миром оборваны, тиран начинает поднимать руку на свою жертву.

Со мной это произошло трижды. Хочу отметить, что ни разу для этого не было никакого серьезного повода. Перед Новым годом муж разбил мне лицо за то, что я хотела пойти погулять с подругой – ему уже везде мерещились любовники. После первого раза он извинялся и обещал, что этого больше не повторится. Мне пришлось вложить много сил и умения в свой макияж, чтобы на работе ничего не заметили.

"МУЖ ЛЮБИЛ СМАКОВАТЬ МОМЕНТЫ
ЖЕСТОКОСТИ, ПЫТОК, НАСИЛИЯ
В ФИЛЬМАХ, ПРИГОВАРИВАЯ
"ПОЧЕМУ ТЫ ОТВОРАЧИВАЕШЬСЯ?
ЭТО ЖИЗНЬ, В НЕЙ ТАКОЕ БЫВАЕТ"

Почему я не ушла сразу? Я уходила трижды, но во мне еще сильна была мечта о семье, и именно от мечты не хотелось отказываться. И я досмотрела этот спектакль до конца.

Между всеми случаями побоев интервал был примерно в 2 месяца. Должна признаться, что в милицию я даже не пыталась обращаться. С одной стороны, мне был известен опыт моей старшей подруги, которой милиция прямо заявляла: «Разведетесь – тогда вызывайте, а до тех пор побои – это семейное дело». С другой стороны, во время физического насилия муж следил, чтобы я никуда не позвонила, забирал все телефоны.

До того, как я приняла окончательное решение уходить, я не рассказывала о происходящем никому. С одной стороны, хотела сберечь его «репутацию» в глазах окружающих, с другой – знала: назад дороги не будет. И действительно, когда мои друзья и родственники узнали всю правду, их вердикт был единогласным: «Разводись!».

Портрет домашнего тирана, моего бывшего мужа, в частности, нередко дополняется и такими штрихами:

• **Алкогольная зависимость.** В моем случае муж в процессе распития алкогольных напитков буквально за секунду и всегда неожиданно превращался в демона. А од-

нажды в состоянии алкогольного опьянения он сообщил мне «Зайнька, я Гитлер!». Кстати, это очень показательная ассоциация для тирана.

• **Создание определенного образа, окутывание себя легендой.** Сюда же относится увлечение эзотерикой. Бывший муж придумал себе целую планету, на которой, естественно, он был правителем.

• **Отсутствие чувства юмора,** неспособность к самоиронии. Любой мой смех равнялся осмеиванию.

• **Манипулирование.** Бывший муж всегда чувствовал мои слабые места и умел перевести беседу в нужное русло. Например «Купи мне молока, ты же меня любишь!»

• **Не считает насилие чем-то страшным.** Муж любил смаковать моменты жестокости, пыток, насилия в фильмах, приговаривая «Почему ты отворачиваешься? Это жизнь, в ней такое бывает».

Мне часто задают вопрос «Как ты умудрилась связать свою жизнь с таким человеком?». Ответ: 1. Когда мы встретились, мне было семнадцать лет. 2. Я очень сильно его любила. Точнее, любила образ, который сама придумала.

После развода начался один из самых счастливых периодов в моей жизни. Два года я прожила одна, чувствуя себя вполне комфортно, чем вызывала недоумение окружающих и попытки «выдать меня замуж». Но это, как говорится, уже совсем другая история.

И в заключение хочу отметить: существует мнение, что домашнего тирана можно изменить, «перевоспитать». Попадаются советы в духе «если ему не нравится, как Вы готовите, не готовьте», «если он бьет Вас, бейте его» и т.д.

Я также считаю, что противостоять домашней тирании можно. Есть один проверенный способ: УХОДИТЬ. Я общалась с женщинами, которые попадали в такие же или схожие ситуации. Их аргумент в пользу отношений с тираном был все тот же: «Но я же его люблю». После всего пережитого могу уверенно сказать: нет такой любви, которая может оправдать и сделать жизнеспособными такие отношения. И также нет любви без взаимоуважения.

P.S.: Хотя прошло уже более трех лет, написание этого текста далось мне очень тяжело. Я вынуждена была извлекать из памяти каждый случай тирании, переживать его заново. Для чего же я все это делала? Я не хочу, чтобы полученный мною опыт пропал зря, и надеюсь, что он может помочь читательницам и читателям сориентироваться в аналогичных ситуациях и не проходить все стадии общения с тираном.

УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТОЛОГІЯ В ПЕРІОД ФЕМІНІЗАЦІЇ: БОРОТЬБА «ЗА» ТА «ПРОТИ» ПАТРІАРХАТНОЇ ЕПІСТЕМИ

Вадим ОСІН

Композиція «Lego female scientists» (Лего-науковиці), фото Irish Typepad (ліцензія Creative Commons)

У 1990-х рр. вже відзначали тенденцію, згідно з якою жінки-науковиці в державах, що розвиваються, мають кращі, ніж у розвинених країнах, шанси зробити наукову кар'єру. В одній зі статей я писав про фемінізацію українських соціальних наук, а також про її зв'язок з неопатримоніальним режимом. Додам спостереження Олександра Стариша про те, що жінки в політології характеризуються трохи меншим середнім віком і набагато більшою очікуваною тривалістю життя, ніж чоловіки. З огляду на це робиться висновок: «українську науку – і то не тільки політичну – розвиватиме, мабуть, українська жінка». Проте досі немає досліджень цієї проблематики, виконаних всередині дисципліни, тому наразі я планую заповнити цю лакуну. Емпіричну основу розвідки становлять 23 інтерв'ю професорів/-ок і доцентів/-ок з політичної науки Харкова,

Львова і Сімферополя, проведених 2012-2013 рр. автором і Сергієм Шуляком, а також 12 інтерв'ю, проведених у Кишиневі Анжелою Зеленські.

У ході інтерв'ю ставилося, зокрема, запитання: «Чи доцільно говорити про гендерний вимір в українській політології? Стикаються жінки зі «скляною стелею» та/або специфічним ставленням з боку колег-чоловіків чи суспільства?». Аналізуючи відповіді, я виокремив 2 основні індикатори гендерної (не)рівності в професії: 1) поширеність діаметрально протилежних думок з приводу дискримінації та 2) схильність до прямого перекинування (об'єктивних) фактів.

З наявністю дискримінаційних практик погодилися 7 з 10 респонденток і тільки один чоловік з 12. 5 респонденток послалися на приклади особистої дискримінації за статевою ознакою. Це не означає, що

решта респонденток не стикалися з її про-
вами, у чому переконує впевненість і на-
віть емоційність, з якою говорять про дис-
кримінацію, не наводячи прикладів: «Так-
так-так, звісно». Поширені приклади ген-
дерної дискримінації – працевлаштування...

*Я бачила, що молодих людей в науці
значно більше заохочують, значно охочі-
ше беруть в аспірантуру... У нашого на той
момент завідувача кафедри, мого науко-
вого керівника, був стереотип, що дівчина
має менший шанс або меншу ймовірність
написати й захистити дисертацію, тому що
вона вийде заміж, народить дитину і за-
 кине науку. У той момент молодих людей
він особисто сприймав як потенційних на-
уковців¹ (ХЖК(п)–1).*

...та адекватна оплата:

*Ураховуючи, що я 16 років пропрацю-
вала конкретно з низькою «скляною сте-
лею», об яку постійно билась головою...
Навіть фінансово – там «вилка» існує:
нижній рівень і верхній рівень цієї «вил-
ки», то зрозуміло – дай Бог, щоб у серед-
ину цієї «вилки» потрапити (ХЖД(п)–4).*

"ПЕРЕКОНАНІСТЬ У ТОМУ, ЩО "ЖІНКИ
БІЛЬШ ЗІБРАНІ, ВІДПОВІДАЛЬНІ,
ПОСИДЮЧІ, ТЕРПЛЯЧІ ТА ОРГАНІЗОВАНІ,
НІЖ ЧОЛОВІКИ". ДЛЯ ОДНИХ СЛУЖИТЬ
АРГУМЕНТОМ НА КОРИСТЬ ПЕРЕВАГИ
ЖІНОК У НАУЦІ, А ДЛЯ ІНШИХ -
СВІДЧЕННЯМ ЇХНЬОЇ СЛАБКОСТІ"

Очевидно, що коли жінки бачать утис-
ки і наводять приклади, а чоловіки за-
перечують будь-яку дискримінацію, то
ми маємо справу з прихованим джерелом
конфлікту.

Другий індикатор базувався на допу-
щенні, що домінуюча гендерна група ви-
являтиме надмірну чутливість до наймен-
ших тенденцій у традиційному розподілі
гендерних ролей у науці, сперечаючись
щодо легітимності самої постановки про-
блеми нерівності. Тому я очікував, що чо-
ловіки будуть більш схильні ставити під
сумнів об'єктивні дані, на підставі яких
будується критика гендерного режиму,
що й сталося. Опитані жінки пояснювали
наявне статус-кво посиланнями на ген-
дерні стереотипи і низку інших факторів,
але ніколи не апелювали до статистичних
викладок. Значна кількість чоловіків, на-
впаки, намагалися за допомогою цифр

обґрунтувати справедливість статус-кво.
При цьому вони допускали серйозні пере-
кручення, аж до заяв про тотальне пере-
важання жінок у професії:

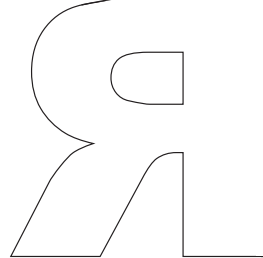
*Але я б не сказав, що тут жінки якимось
недореалізують себе, чи щось тут є осо-
бливе... Напевно, за кількістю докторів
наук приблизно 50 на 50, мені так зда-
ється. Ну, можливо, навіть жінок і більше.
Тому що більш динамічно в цьому відно-
шенні (ХМК(ф)–1).*

Насправді частка докторок наук з по-
літології в Україні, які захистилися в пе-
ріод 1999-2012 рр., становить, за моїми
підрахунками, 32,7 %. У цілому, оцінки
респондентів можна вважати адекватними
тільки тоді, коли йдеться про рівень кан-
дидатських дисертацій, який стосується
соціальних наук у цілому, а не конкретно
політології. У політології частка жінок –
здобувачок кандидатського ступеня трохи
більша за 50 % (у той час як в історії та
соціології ця частка ще більша – 53,3 % і
71 % відповідно).

Те, що в чіткій академічній ієрархії рес-
понденти-чоловіки «плутають» кандидат-
ський і докторський рівні, свідчить на-
віть не про проекцію, а про принципово
політичний характер їхньої позиції. Якби
йшлося про явний тренд – експоненці-
альне зростання представництва жінок
у професії, то ще можна було б припус-
тити аберрацію, викликану перенесенням
оцінки тенденції на констатацію поточно-
го стану справ. Проте хронологічні рамки
підрахунків дозволяють говорити лише
про відносно рівномірні флуктуації з року
в рік, що не мають характеру сталого на-
ростання нової якості. Наявний режим
гендерної нерівності в українській полі-
тології, причому характеризований готов-
ністю домінуючої – чоловічої – частини
професії його ігнорувати, тривіалізувати
або захищати.

Водночас треба визнати, що дійсно
значна кількість науковиць у політології
та опитані обох статей схильні інтерпре-
тувати відносну фемінізацію професії за
допомогою набору гендерних стереоти-
пів. Багато респондентів і респонденток
роблять методологічну помилку, розгля-
даючи фемінізацію як аргумент проти діа-
гнозу гендерної дискримінації (це також
свідома захисна реакція, принаймні з
боку чоловіків).

Слід зазначити, що респонденти – су-
часні соціальні вчені, які професійно ви-
конують критичний аналіз режимів пану-
вання, під час захисту системи патріарха-
ту схильні посилатися на певні метафізич-
ні сутності, подібно до адвокатів мізогінії
минулого:

Оскільки Бог створив чоловіка і жінку, існує і мусить існувати різниця... Нам не треба змінювати природний порядок справ, ми маємо його покращити (КМК(п)-2).

Цікавіше те, що як чоловіки, так і жінки, пояснюючи фемінізацію, вдаються до тих самих гендерних стереотипів, тільки дають їм полярні оцінки. Переконаність у тому, що «жінки більш зібрані, відповідальні, посидючі, терплячі та організовані, ніж чоловіки», для одних служить аргументом на користь переваги жінок у науці, а для інших – свідченням їхньої слабкості. Прослідкуємо, яким чином ці тропи вбудовуються в загальну лінію аргументації.

Чоловіки рідко підкреслюють такі риси жінок, як старанність і відповідальність, частіше супроводжуючи їх додатковими характеристиками. Схильність до рутинної праці розуміється в такому разі як брак уяви або креативності. Респондентки не заперечують властивих для них старанності, посидючості, уважності та відповідальності, але доходять зовсім інших висновків:

Нині жінки досягають більших результатів у науці саме завдяки своїм особистим якостям, завдяки тому, що вони ставлять цілі і досягають їх. Чоловіки щодо цього більш слабкі та менш зібрані (СЖД(г/у)-1).

Я помітила, що все більше й більше жінок ідуть у політологію. З чим це пов'язано? Я думаю, що, по-перше, з характером жінки як такої, оскільки там, де важко, у нас завжди жінки вперед ідуть, а чоловіки – вони дещо відстають у цьому аспекті (ХЖД(п)-1).

Суть чоловічого погляду на структурні умови наукової активності виклав один з найбільш інформативних респондентів:

Коли з'явилися стабільні зарплати в університетах і коли їх підняли до прийнятного для виживання рівня, ці позиції виявилися дуже цікавими. Як для молодих жінок, котрі шукали можливості для реалізації своїх амбіцій, наукових інтересів, так і для жінок, які вже мали сім'ю і шукали таку стабільну роботу, де, можливо, не треба дуже викладатися. Можна ходити на лекції, читати ці лекції, одержувати непогану зарплату і в той же час, за рахунок гнучкого викладацького графіка, більше уваги приділяти дітям і сім'ї. І ця ніша з огляду на інституціональний характер виявилась дуже прийнятною, заманливою для жінок (ХМД(п)-1).

Однак заманливе для одних має зовсім не такий вигляд для інших:

І водночас... відбувалося «вимивання» учених-чоловіків і викладачів-чоловіків, бо їх не влаштовував рівень зарплат в академічному інституті і зарплата викла-

дача. Тобто чоловіки «вимивались», тому що вони шукали більшого рівня заробітку, а якщо працювали в науці або, скажімо так, у прикладних дослідженнях, ішли в більш грошовиті [сфери], з більшою винагородою. Це міг бути третій сектор, політичне консультування, прикладна політологія. І от ми знаємо: і Фесенко, і Карасьов – вони вибрали якраз такий

"ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ЖІНОК
РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ ЯК ФАКТОР НЕЧЕСНОЇ
КОНКУРЕНЦІЇ, ЩО ЗАГРОЖУЄ
НЕ ПРОСТО КОЛЕГАМ-ЧОЛОВІКАМ,
АЛЕ САМОМУ МАЙБУТНЬОМУ НАУКИ"

шлях. Але це лише верхівка айсберга, а величезна кількість спеціалістів середнього рівня, нижче середнього рівня – просто пішли (ХМД(п)-1).

Респондент захищає наявну ієрархію гендерних ролей усупереч наочним успіхам жінок в Академії, натякаючи на їх інакшу, ніж у чоловіків, (неповноцінну) мотивацію в професії. Одночасно він дає зрозуміти, що чоловіки здали свої позиції не через конкурентоздатність колеганок, а тому, що з огляду на відповідальність своєї гендерної ролі переключились на забезпечення сімей в інших, більш важливих видах діяльності. Незважаючи на явну політичну ангажованість такої позиції, це не значить, що вона абсолютно необґрунтована: аналогічну логіку можна зустріти і в коментарях жінок:

Я просто бачила, що праця у вищому навчальному закладі – це два місяці відпустки плюс не особливо перевантажений робочий день (СЖД(г/у)-1).

У цьому контексті працездатність жінок розглядається як фактор нечесної конкуренції, що загрожує не просто колегам-чоловікам, але самому майбутньому науки:

Ну гаразд, давайте всім нібито роздамо кандидатські дипломи. Що від цього зміниться? Тобто вони що, всі стануть одразу вченими? Тобто все одно наука – вона буде прихистком небагатьох, скажімо так, і індивідуальності. Є наукові працівники, що фіксують якісь зміни в розчині, вони ведуть таку собі роботу обліковців. Так, вони можуть при цьому мати кандидатські й навіть докторські ступені. Але це не зовсім наука. Наука – це таке підприємство для пошуку, для прориву до сутності явищ або процесів, які науковець вивчає. А не

просто якась фіксація, що іноді дуже потрібна, про щось там говорить. Але це все-таки квазінаука (СМК(и)-1).

Огляд стратегій підтримання традиційного гендерного порядку спрямовує нас до теми покликання політолога в умовах соціальної трансформації. Гендер виявляється важливим фактором визначення повістки «покликання». Респонденти й респондентки продемонстрували структурні відмінності в оцінюванні своєї ролі в професії, посилаючись на мінливу констеляцію соціально-політичних обставин, фінансових можливостей, мотивації, переконань і вірувань. Сучасна українська політологія формує «сумнівне покликання», і покликання це, скоріше за все, «чоловічого роду». Утім, не всі чоловіки виявляються «істинно обраними», а лише їх невелика частина, що найбільше відповідає романтичному ідеалові вченого: пошук істини заради істини, стоїцизм у несприятливих матеріальних обставинах, здатність до осяяння. З цього погляду жінки, які прийшли в професію на хвилі її фемінізації, не відповідають істинному покликанню і типологічно схожі з більшістю чоловіків, які залишилися в професії тільки за інерцією. Один з найбільш відвертих респондентів з гіркою іронією характеризував склад пострадянської Академії, в якій структурні відмінності нівелюються з погляду їхньої рівновіддаленості від нормативного покликання:

...принцип негативної селекції, який працює багато років, тому що в науку йдуть домогосподарки, чиїсь доньки або коханки, і полоумні романтики. І, звичайно, кістяк науки – жулики, тобто люди, які просто шукають корупційні схеми, шукають методи для заробітку. Ясно, що ці останні люди не можуть просувати науку, бо не зацікавлені, а перші категорії – просто не здатні на це (ЛМК(п)-2).

Респондентки демонструють іншу нормативність у погляді на академічну діяльність, орієнтуючись не на «покликання», а на «внутрішні якості». Поділяючи з чоловіками дискурс «слабкості» (як елемент політичного конфлікту з приводу гендерно зумовленого місця в академічній ієрархії), вони пов'язують її не з інституціональним становищем науки, а

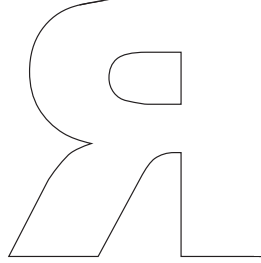
з особистими якостями самих чоловіків. Фемінізація часів незалежності призвела до «вимивання» з академії чоловіків-політологів, тому що сучасні українські чоловіки виявилися слабкими, а значить, політична наука мусить перейти до сильних, тобто до жінок. Дискурс же «покликання» виявляється позбавленим будь-якої гендерної специфіки, оскільки більшість у професії становлять люди – як жінки, так і чоловіки, – котрі вибрали її скоріше тому, що в них було мало шансів досягти успіху в іншій, можливо, більш конкурентній сфері (чи то бізнесі, чи політиці). Один із респондентів, розповідаючи про проблему вибору професії на початку 2000-х рр., визнав:

Знову ж таки, як, напевно, і більшість молодих людей, які закінчують університети і не мають трудового досвіду, я відчував стан певної зніченості і переляку: а що далі? Я не програміст, не стоматолог, я нічого в тому житті не вмю (ЛЖК(п)-1).

У рамках розвідки можна сформулювати гіпотезу, згідно з якою фемінізація української політології не супроводжується деконструкцією патріархатної епістемі. Усвідомлення політологинями власної цінності, як і раніше, формулюється в категоріях гендерних стереотипів і оцінюється з погляду встановлення гегемонії через освоєння гендерних ролей, що традиційно вважалися «чоловічими». Можна тільки гадати, чи призведе нормалізація ситуації у вищій школі та зміцнення її соціального статусу до «вимивання» жінок з академії (подібно до того, як це відбулося в багатьох професіях після Другої світової війни). Або навпаки, процес фемінізації незворотний – і, як боротьба за жіночу рівноправність у США, «ця війна вже виграна», тільки зовсім іншим способом. Для певних висновків необхідно провести спеціальні дослідження в цій сфері. Вони ж мають дати відповідь на питання, чи є «фемінізація» університетських соціальних наук фактором, що потенційно підриває режим неопатримоніальної Академії, чи навпаки, збереження патріархатної епістемі в гендерних стратегіях жінок-учених сприятиме і відтворенню неопатримоніального режиму в нових умовах.

¹ Перша буква є заголовною буквою тієї чи іншої політологічної спільноти: харківської («Х»), львівської («Л»), сімферопольської («С») та кишинівської («К»). Друга буква означає стать опитаних («Ч» та «Ж», чоловіча та жіноча відповідно), а третя відсилає до наукового ступеня («Д» та «К», доктор/-ка та кандидат/-ка наук відповідно). Буква в дужках означає спеціальність, з якої було здобуто той чи інший ступінь: «п» – політичні науки, «ф» – філософія, «д/у» – державне управління, «і» – історичні науки. Цифра означає першість в отриманні наукового ступеня в рамках тієї чи іншої групи респондентів.

«ТАТІВСЬКИЙ ІНСТИНКТ» АБО ФЕНОМЕН ЗАЛУЧЕНОГО ТАТІВСТВА

Тамара БЕРЕГОВСЬКА

Як часто ми чуємо таке словосполучення як «материнський інстинкт»? Напевне, нерідко. Про цей психо-біологічний феномен, який нібито з'являється у жінки разом із появою дитини, вчать у школах, говорять у медіях, пишуть у Вікіпедії. Із словосполученням «татівський інстинкт» так часто стикається не доводиться: чоловік, як вважається, перш за все годувальник, захисник тощо. У цій статті описані ті моделі татівства, що були поширеними та прийнятними у різні історичні періоди, а також наведений приклад Швеції як держави, що залучає татів до батьківських практик. Український контекст у темі татівства розглядається окремо, де я означу ті основні моделі, що існують зараз у нашій державі, а також проаналізую місце саме залученого татівства серед усього різноманіття.

Залучене татівство: що це таке?

Із плином часу багато соціальних інститутів змінюються, й інститут сім'ї не виняток. Однією з основних ролей серед тих, що мають індивіди, є роль батьків: татів і матерів. І. Кон зазначає, що слово «*татівство*» англійською мовою може перекладатися як «*fatherhood*» та «*fathering*». У першому випадку ми маємо справу саме із соціальним інститутом, із тим, як саме у певному суспільстві у певний час уявляють роль тата. Другий же термін несе в собі значення тих практик, які оформлюються у деякі татівські стилі поведінки¹. Варто наголосити, що татівство не є універсальним явищем, яке визначається суто біологічно – це доводять ті різноманітні його моделі, що існували або існують у суспільствах. То що ж таке татівство у різні часи? У західному суспільстві татівство пережило чотири основні епохи², про кожну з яких докладніше буде сказано нижче: а) моральний наставник, б) годівник, в) статево-рольова модель, г) вихователь.

Моральний наставник – це тато, основною діяльністю якого у відношенні до дітей є виховання у них відповідних до культури (у західному суспільстві – християнських) цінностей. На зміну моральному наставникові приходив *годувальник*. Для годувальника виховання дітей не є основною ціллю, головним є матеріальне забезпечення родини. Таке уявлення про татівство й досі для багатьох популярне, оскільки здебільшого вихованням дітей із найменшого і до дорослого віку займаються матері, а не тати. Наступним періодом вважають уявлення тата як *статево-рольової моделі*, що також не втратило своєї вагомості і до сьогодні: завдання тата у родині за цією моделлю – репродукувати «справжню» роль чоловіка в сім'ї, показувати приклад нібито чоловічої сімейної поведінки своїм синам.

Незважаючи на те, що ролі годувальника та еталону сімейної поведінки все ще є актуальними та залишаються найбільш поширеними у багатьох суспільствах, із плином модернізації видозмінюються також і моделі татівства. Однією з таких моделей є «*тато-вихователь*» або *залучений тато*. Тепер тата можуть оцінювати не лише за кількістю грошей, які він приносить у родину, але й за тим, як часто та якісно він спілкується із дитиною. Залучений тато – це той, хто приділяє час власній дитині, її вихованню, забезпеченню потреб. Важливо зазначити, що бути залученим татом означає виконувати не лише «видиму» роботу (декілька годин провести із дитиною у парку, сходити у кіно), але і працю «невидиму» (приготування їжі для дитини, зміна підгузків тощо), яку й досі часто покладають виключно на матерів.

Тут варто згадати про кризу татівства, про яку пише І. Кон³. Дослідник звертає увагу на те, що тати загалом набагато менше часу проводять із дітьми, є менш умілими в поводженні з ними, часто є педагогічно некомпетентними. З іншого боку,

вимоги до татів підвищуються, про них частіше починають мислити не лише як про «гаманці», але і як про вихователів. Така невідповідність між очікуваннями і реальною поведінкою призводить до відчуття фрустрації, депресії серед татів. Підливає масла у вогонь і те, що із виходом жінок на ринок праці тати позбавляються монополії на матеріальне забезпечення родин, що у свою чергу підриває звичний лад. *Татівство має виходити на якісно новий рівень, де важливе місце займає саме модель залученого татівства.*

О. Рождественська⁴ зазначає, що татівські стилі поведінки можна продовжувати класифікувати, а тому наведу приклад кількох вужчих моделей залученого татівства. Модерний годувальник – це той тато, який основною метою вважає забезпечення матеріального благополуччя сім'ї, проте не

ую повноту відповідальності за виховання дитини, не намагаючись розділити її з іншими. Власне, залучені тати – це ті, хто приділяють свій час вихованню дітей, активно беруть участь у всіх справах, пов'язаних із ними, у кого проявляється те, що називають «материнським інстинктом». Чому ж, якщо існують залучені тати, рідко говорять про «татівський» інстинкт? Можливо, це явище є вкрай рідким, маргіналізованим або непопулярним серед татів.

Швеція – держава залучених татів?

Швецію вважають державою, у якій чи не всі тата є залученими, активно доглядають своїх дітей, беруть відпустки з догляду за дитиною. Та чи ці уявлення є цілком достовірними? У другій половині ХХ століття проблема недостатньої уваги татів до виховання дітей вийшла на політичний рівень, а

"БУТИ ЗАЛУЧЕНИМ ТАТОМ
ОЗНАЧАЄ ВИКОНУВАТИ НЕ
ЛИШЕ "ВИДИМУ" РОБОТУ
(ДЕКІЛЬКА ГОДИН ПРОВЕСТИ
ІЗ ДИТИНОЮ У ПАРКУ,
СХОДИТИ У КІНО), АЛЕ І
ПРАЦЮ "НЕВИДИМУ"
(ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ ДЛЯ
ДИТИНИ, ЗМІНА ПІДГУЗКІВ
ТОЩО), ЯКУ Й ДОСІ ЧАСТО
ПОКЛАДАЮТЬ ВИКЛЮЧНО
НА МАТЕРІВ"

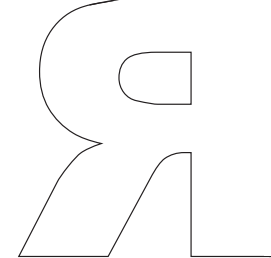

цурається й встановлення тісного контакту з дитиною. Іншою моделлю можна вважати «рефлексивне татівство», яке перш за все спирається на власний досвід. Такі тати намагаються переглянути поведінку власних татів щодо себе та удосконалюють її у кількості та якості спілкування із власними дітьми. Егалітарний тато – це той, на думку О. Рождественської, хто поділяє усі обов'язки, пов'язані із родиною, зі своєю партнеркою (від матеріального забезпечення до «невидимої» домашньої праці).

Цікавою є також і модель так званого «цілісного тата», який намагається виконувати якомога більше роботи з догляду за дитиною. Його можна назвати ідеальним типом залученого тата, того, який бере на себе

тому й долати цю проблему було вирішено законодавчо. Не дивно, що першою державою, яка ввела формально закріплену можливість для татів брати відпустку з догляду за дитиною (1974), була Швеція – загальновідома як держава гендерної чутливості та рівних прав чоловіків і жінок⁵. Наразі ж, іще з 1990-х років, така можливість є невід'ємним правом татів у європейських країнах. Наприклад, у Швеції близько 90 % татів користаються своєю часткою відпустки з догляду за дитиною, що гарантована державою.

З іншого боку, у середньому 80 % днів відпустки, які є нейтральними і можуть бути розподілені між обома батьками, узяли на себе жінки. Звісно, той факт, що тати все

ж доглядають дітей хоча б певний час, демонструє посилення уявлення про роль тата як залученого агента у вихованні дитини. Проте роль виховательки, в основному, покладається саме на маму, а роль «годувальника», який не може полишити роботу заради дитини, – на тата, навіть у Швеції. У Франції, Німеччині, інших європейських країнах відсоток татів, які беруть відпустку з догляду за дитиною, коливається від 1 % до 10 %, і то з них більшість проводять удома не більше двох місяців. Така ситуація у європейських країнах засвідчує, що хоча нова роль тата-вихователя й стає популярнішою, ніж кілька десятиліть тому, вона й досі не є основною для більшості татів, а «татівський інстинкт» не з'являється у татів-годувальників.

Українські (не)залучені тати

Ситуація в Європі є зрозумілою: можливість для татів залучитися до виховання дітей є, вона навіть закріплена законодавчо, проте насправді мало хто використовує її повною мірою, а тому продовжує залишатися «годувальником» власної сім'ї. Якою ж є ситуація зі сферою татівства в Україні?

У 2007 році І. Кошулап⁶ провела дослідження дискурсів та практик татівства в сучасній Україні. Дані аналізу глибинних інтерв'ю, що їх провела дослідниця із 10-ма парами батьків, які мають маленьких дітей (до трьох років), допоможуть нам хоча б трохи розібратися із тими моделями татівства, які представлені в Україні.

Із усіх родин, з якими спілкувалася дослідниця, у жодній тато не скористався відпусткою з догляду за дитиною (хоча чинне українське законодавство й надає чоловікам цю можливість), проте поведінкові практики щодо виховання все ж різнилися.

І. Кошулап говорить про те, що деякі з татів виступають залученими, цікавляться вихованням дитини та намагаються проводити з нею якомога більше часу. З іншого боку, є тати – найкращі друзі, які нібито чекають того моменту, коли дитина підросте і з нею можна бути гратися, проводити разом час, але не виконувати «невидиму роботу», яку вони вважають жіночою. Більшість татів потрапили у категорію «по-

мічників», які основною своєю роллю вбачають матеріальне забезпечення родини і, зокрема, дитини, а вже вторинною – виховання дітей. Татівство для них не є цілком залученим, ця роль для них вторинна, вони радше приходять на допомогу своїм дружинам, аніж постійно доглядають дітей. Така ситуація доводить, що модель «залученого татівства» не набрала широкої популярності серед українських сімей. Роль тата загалом, а тим більше залученого тата, все ще залишається маргіналізованою, а тому й непопулярною серед чоловіків. Догляд за дитиною продовжують вважати здебільшого «жіночою справою», у якій «чоловікам немає місця». Зрідка ми можемо побачити у ЗМІ висвітлення тих проблем, із якими стикаються тати-одинаки, які за сумісництвом стають залученими татами, проте це питання досі не стоїть на порядку денному. Через поширеність уявлення про «традиційну родину» із жінкою-господинею та чоловіком-годувальником, вплив радянського минулого (де татівству не надавалася значимість), «татівський інстинкт» в українських чоловіків лише починає прокидатися.

Замість висновків

Тема ролей, які чоловіки виконують у родині та вихованні дітей, набирає популярності разом із гендерними студіями. Тим не менше, часто роль виховательки, опікунки дітей приписується матері, а не татові. Повсякчас ми чуємо, що тати є перш за все годувальниками та захисниками своєї родини, а вже потім мають приділяти час догляду за дітьми. У цій розвідці було зроблено спробу проаналізувати альтернативну, нову модель татівства – залученого. У статті було наведено історію розвитку уявлень про татівство, приклад Швеції як першої держави, що ввела закони, які сприяють залученому татівству, а також було розглянуто українські реалії, де роль залученого тата є й досі маргіналізованою. Але все ж татівству приділяється більше уваги, аніж кілька десятків років до того, а тому є надія, що «татівський інстинкт» рано чи пізно вийде на один щабель із інстинктом «материнським».

1 Кон И. Отцовство как социокультурный институт [електронний документ]. – 15 с.

2 Williams S. What is Fatherhood? Searching for Reflexive Father // Sociology. – 2008. – Vol. 42 (3). – P. 487-502.

3 Кон И. «Кризис отцовства» – кризис чего? / Отцовство и отцовские практики // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 302-307.

4 Рождественская Е. Отцовство: либеральный тренд от отца к папе? // Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке / [ред.-сост. И.Н. Тартаковская]. – М.: Звенья, 2013. – С. 60-76.

5 Авдеева А. Ресурсы и барьеры активного участия отцов в заботе о детях // Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке / [ред.-сост. И.Н. Тартаковская]. – М.: Звенья, 2013. – С. 77-96.

6 Koshulap I. Cash and / or Care: Discourses and Practices of Fatherhood in Contemporary Ukraine. – Central European University: for degree of MA in Gender Studies, Koshulap, Iryna (2007), Cash and / or Care: Discourses and Practices of Fatherhood in Contemporary Ukraine, Central European University, for degree of MA in Gender Studies, 2007. – 58 p.

• КОЖНОМУ ЧОЛОВІКОВІ – • ПО КОЛЬОРОВОМУ • ОЛІВЦЮ!

• (ЗІ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАУКОВОЇ СПІВРОБІТНИЦІ
• ХУДОЖНЬОЇ ГАЛЕРЕЇ)

• Анастасія ШАПОШНІКОВА

Нещодавно відвідала музейний тренінг, де дорослим запропонували створити малюнок за певною темою. Майже усі сором'язливо озиралися довокола і щось невпевнено виводили олівцем на папері, а один науковий співробітник, який сидів неподалік від мене, узагалі й не взяв олівця до рук. Така невпевненість стосовно малювання у чоловіків не може з'являтися з нізвідки, десь вона бере свій початок, не буду оригінальною і припущу, що ця «невпевненість» формується під тиском суспільства ще в дитинстві.

Трохи спостережень

Музейні дитячі програми Художньо-меморіального музею І.Ю. Рєпіна, особливо його відділу – Художньої галереї – включають у себе цикл занять, присвячених декоративно-прикладному мистецтву. Кожне з таких занять має практичну частину, яка найчастіше передбачає розпис керамічного виробу у традиціях певного промислу¹. Однією з цілей занять є пропагування необхідності подолання дискримінації, у тому числі за ознакою статі². У нас на заняттях із задоволенням малюють як хлопчики, так і дівчатка, але... Діти, які вчаться у 1-3 класах, на заняттях розсаджуються всуміш, більшість, незалежно від статі, натхненно розмальовують запропоновані керамічні форми. Коли справа стосується 4-11 класів, то столи на заняттях перетворюються на «суто хлопчачі» і «суто дівчачі», при цьому оті хлопчачі, яким батьки чи ще хтось вже встигли втлумачити, що не чоловіча це справа – малювати, починають кепкувати з тих хлопців, які ще не втратили дитячої безпосередності й охоче малюють. До речі, насміхаються й дівчата, яких привчили, що парубки (які вже не якісь малі хлоп'ята) не мають займатися такими «дурощами» як малювання, бо ж для них традиційно відведені точні науки.

Пригадується ще випадок, коли до галереї завітала шкільна дитяча група, де

замість запланованих двадцяти дітей було сорок. Усіх розсадити було складно (але можливо), коли вчителька, яка супроводжувала дітей, запропонувала, що троє хлопчаків просто посидять на стільцях, малювати вони не будуть, бо не потрібно воно їм. Приголомшені хлопчики, що стояли поруч, невпевнено підтвердили, буцімто малювати вони не люблять і не бажають (як же багато гендерних стереотипів у свідомості дітей формуються у школі!). Протягом заняття розповідали про різних майстринь і майстрів народного розпису (ненав'язливо зауважуючи, що це люди обох статей), а коли дійшла черга до практичної частини, згаданим трьом хлопчикам музейна працівниця знову запропонувала підсунутися до столів з матеріалами. Вони невпевнено відмовилися. Запропонувала ще раз – і вони охоче приєдналися до інших.

Буває так, що ми у музеї кажемо одне, у школі чи вдома діти чують інше. Та такі розбіжності нас не зупиняють, бо суперництво може бути корисним, воно є «добрим уроком для навчання (складностей) взаємної толерантності»³.

Ще трохи міркувань

Цілеспрямованість у хлопчиків схвалюють за умови, що самі цілі узгоджуються з патріархатними нормами. Хлопець має не зовсім гарні фізичні дані, але бажає грати у основному складі футбольної команди – відмінно! У вільний час малює квіти та метеликів, хоча це в нього й не дуже гарно виходить – це якось дивно і ненормально! Якби ще малював щось непристойне на паркані, це було б зрозуміло: усі хлопчачі – розбишаки, а тут – метелики... Суспільство нав'язує не лише «правильні професії», а й «правильні захоплення», «правильні види дозвілля».

Може статися, що хтось звинуватить мене в абсурдності мого матеріалу, бо шлях до професійного художнього олімпу для жінок завжди був важчим, ніж для чоловіків. Так, жінкам важче було (чи є) стверджуватися як

професійним художникам, однак в чоловіків не набагато більше шансів мати малювання як варіант організації дозвілля і при цьому сприйматися оточуючими «мужніми».

Усі знають, що спортом треба займатися, навіть якщо не має ніяких нахилів чи перспектив увійти до професійного спорту, – це корисно для здоров'я. Та чомусь ніхто не замислюється, що корисно для здоров'я і малювати, навіть якщо немає ніяких намірів займатися цим професійно; наприклад, малювання можна використовувати для зняття психічної напруги, стресових станів.

Сучасні українські видавництва пропонують чудові книжки-розмальовки, які позиціонують як антистресовий засіб для дорослих. Багато моїх знайомих жінок придбали собі такі; вони справді знаходять час, аби трохи порозмальовувати олівцями візерунки на сторінках. Та я добре усвідомлюю, що мало хто з чоловіків наважиться так розслабитися. Навіть більше, вважаю, що знайдуться дружини (чи подруги, сестри, матері), які з подивом глянуть на чоловіка, який ввечері сяде малювати-розмальовувати, і це будуть ті дружини (й інші перелічені), які б спокійно сприйняли те, що ввечері чоловік пішов пограти в футбол з друзями чи випити пиво у пабі. Звинувачувати цих жінок ми не маємо жодного права, бо таке вже наше суспільство – їх так виховали, зокрема родина, школа.

Долати стереотипи варто на всіх рівнях, музейна педагогіка також є важливою ланкою у цьому ланцюгу-процесі, який пов'язує нас із майбутнім вільним суспільством. Звісно, потрібна тісна співпраця із освітніми закладами, яка сьогодні, на жаль, обмежується тим, що вчительки (і рідко-рідко вчителі) приводять раз на рік дітей на екскурсії чи музейні заняття, повністю відсторонюючись від тематики, яку підіймають у музеї.

І трохи висновків

Звертаючись до музейної педагогіки, ми намагаємося використовувати елементи гендерної педагогіки, метою якої є подолання гендерних стереотипів засобами створення егалітарних умов для формування особистості. Порівняно зі школами музей у більш вигідних умовах, бо музейні заняття не обмежені навчальною програмою, що має у собі як відкриті, так і приховані елементи дискримінації за ознакою статі. Музейні працівники/-ці, формуючи свої лекції, розробляючи плани музейних занять, можуть

добирати матеріали так, аби дати дітям уявлення, що у творчості рівні люди будь-якої статі і що творчість є гарною терапією для подолання стресів як у жінок, так і у чоловіків. У нашій художній галереї намагаються як показати дітям корисні приклади, використовуючи біографії мисткинь і митців, розповідаючи про історії промислів, так і переконати дитину, що малювати може кожен і кожна, проявляючи свій внутрішній світ, що ми у музеї не оцінюємо їх роботи з позицій художньої майстерності, а вчимо отримувати задоволення від творчості.

Звісно, є безліч сфер життя, де різке виявляється гендерна дискримінація, і може здатися, що питання, поставлені вище, є дрібними і не вартими уваги, – «теж мені проблема, хлопчики не можуть малювати метеликів, чоловікам не дають розмальовки для дорослих, а вчительство не підтримує починання учнів на уроці малювання» – та саме з таких дрібниць складаються гендерні стереотипи. Тож завадимо їх функціонуванню: кожному чоловікові – по кольоровому олівцю!

"У ЧОЛОВІКІВ НЕБАГАТО ШАНСІВ МАТИ МАЛЮВАННЯ ЯК ВАРІАНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ І ПРИ ЦЬОМУ СПРИЙМАТИСЯ ОТОЧУЮЧИМИ "МУЖНІМИ"

¹ Музейні заняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repin.in.ua/uk/muzeyni-zanyattya>.

² Шапошнікова А. Питання толерантності у музейній педагогіці: з досвіду Художньої галереї Художньо-меморіального музею І.Ю. Репіна / Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Третьої науково-практичної конференції (29.09.2015) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К., 2015. – 64 с.

³ Уолцер М. Про толерантність / М. Уолцер / [пер. з англ. М. Лупішко]. – Харків: Видавнича група «РА-Каравела», 2003. – 148 с.

НАШЕ АВТОРСЬКЕ КОЛО:

Береговська Тамара – студентка бакалаврської програми з соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: гендерна соціалізація, глобалізація, явище релігійного екстремізму, методи та практика неформальної освіти для дітей і дорослих.

Останні проекти: вивчення історії єврейського Києва з підлітками (14-17 років).

Контакти: tamarberegovska@gmail.com

Бурейчак Тетяна – незалежна дослідниця, університет Лінчюпінгу, Швеція.

Дослідницькі інтереси: критичні дослідження чоловіків та маскуліностей, пострадянські трансформації, націоналізм та гендерна політика.

Останні проекти: Публікації «Studies of men and masculinities in Ukraine. Dynamics of (under)development» (Baltic Worlds, April 2015), «Men in crisis: Moral panicking, media discourse and gender ideology» (New Imaginaries. Youthful reinvention of Ukraine's Cultural Paradigm, ed. by M. Rubchak, New York: Berghahn, 2015).
Контакти: bureychak@gmail.com

Денисенко Анастасія – студентка бакалаврської програми з соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: сучасні трансформації, еліти, інституції, пострадянські студії.

Останні проекти: програма стажування у Верховній Раді України (стажерка в комітеті закордонних справ); волонтерство у The Global Community Development Program (GCDP), International Association of Students in Economic and Commercial Sciences (AIESEC); учасниця міжнародної програми «Study tours to Poland».
Контакти: jemappellenasty@gmail.com

Карпов Володимир – адміністратор з промоції проекту «Жінки – це 50 % успіху України», технічний адміністратор дистанційних онлайн-проектів та адміністратор веб-порталу ГІАЦ «КРОНА».

Дослідницькі інтереси: гендерні дослідження, глобалізація, дистанційне навчання.

Контакти: vladimir.tasso@gmail.com

Курлович Аліна – власна кореспондентка, волонтерка ГІАЦ «КРОНА».

Дослідницькі інтереси: історія і досягнення жінок, гендерна теорія, журналістика, поетика.

Контакти: alinakurlovich@ukr.net

Марценюк Тамара – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: соціологія гендера, соціальна структура суспільства, гендерні відносини та гендерна політика (в Україні та Швеції); соціальна нерівність і соціальні проблеми; жіночий, чоловічий та ЛГБТ рухи; розмаїття (diversity).

Останні проекти: «Участь жінок у військових діях в АТО»; «Вплив великих агропромислових об'єктів на сільські програми (зокрема, сільських жінок)»; онлайн-курс «Жінки і чоловіки: гендер для всіх» у Prometheus.
Контакти: tarakuta@gmail.com

Осін Вадим – кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії та соціально-політичних дисциплін Університету митної справи та фінансів (м. Дніпропетровськ).

Дослідницькі інтереси: політика знання, соціальні та когнітивні основи соціальних наук.

Останні проекти: «Влада та знання на пострадянському просторі: політичний режим, науковий ступінь, ідеологія та кар'єра в Україні та Молдові», Корпорація Карнегі, ACTR/ACCELS та Європейський гуманітарний Університет; Центр перспективних наукових досліджень та освіти в галузі соціальних та гуманітарних наук (CASE).

Контакти: bigbrotherow@gmail.com

Попова Дар'я – студентка магістерської програми з соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія», редакторка журналу соціальної критики «Спільне».

Дослідницькі інтереси: інтерсекціональна теорія, гендерна дискримінація.
Останні проекти: «Дослідження соціо-гендерного впливу будівництва ферми з виробництва норки на жителів та жителів с. Шульгівка Дніпропетровської області».

Контакти: dariapopova2012@gmail.com

Прилипченко Надія – кандидатка культурології, асистентка кафедри культурних універсалій Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Дослідницькі інтереси: сучасна культура, вплив мистецтва на особистість.
Останні проекти: «Еволюція художніх текстильних промислів Слобожанщини в контексті української культури другої половини XIX – початку XX століття» (кандидатська дисертація).
Контакти: nadezhda.prilipchenko@gmail.com

Северіна Єлизавета – студентка бакалаврської програми з соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: гендерні студії, ромські студії, правозахисна діяльність.

Контакти: lseverina12@gmail.com

Шапошнікова Анастасія – наукова співробітниця Художньої галереї Художньо-меморіального музею І.Ю. Репіна у м. Чугуїв.

Дослідницькі інтереси: музейна педагогіка, питання толерантності у музейній педагогіці.

Останні проекти: лабораторія неакадемічної вільної творчості «Дитяча площАРТка» (м. Харків); інтерактивний освітній фестиваль АРСЕНАЛ ІДЕЙ (м. Київ); Четвертий Всеукраїнський музейний фестиваль «Музей і діти: дитячі програми, центри, музеї» (м. Дніпропетровськ).

Контакти: shaposhnikovanas@gmail.com

Шахназарян Гохар – директорка Єреванського державного університету гендерних та лідерських студій, співзасновниця Жіночого ресурсного центру (м. Єреван, Вірменія).

Дослідницькі інтереси: гендерні студії, гендерна соціологія, соціальна психологія, соціально-психологічні трансформації.

Останні проекти: програма «Жінки, лідерство і розвиток» у Єреванському державному університеті гендерних та лідерських студій; Південно-кавказька жіноча платформа (засновниця); допомога жертвам гендерного насилля, публічні феміністичні лекції у Вірменії.

Контакти: gohar@womenofarmenia.org

- Велика електронна бібліотека книжок, збірок, посібників, матеріалів та статей з гендерної тематики
- Можливість пройти дистанційне онлайн-навчання на двох рівнях – базовому і поглибленому
- Резонансні тематичні новини з усього світу
- Експертні публікації та коментарі
- Аудіо- та відеоматеріали
- Електронна версія всіх номерів гендерного журналу «Я»
- Гендерне законодавство і глосарій
- Електронна версія власних видань нашого центру

А також багато іншої інформації та сервісів для всіх, хто цікавиться гендером

Для пропозиції матеріалів достатньо надіслати статтю або просто повідомлення в будь-якому зручному для Вас форматі на адресу

center.krona@gmail.com

У ПОШУКАХ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ

(російською мовою)

Методичний посібник пропонує в легкій і захопливій формі замислитися над сутністю сучасного навчально-виховного процесу, усім разом – педагогам дитячого садка і школи, батькам, адміністрації – пошукати шляхи та способи реалізації гендерного виховання, щоб створити умови для всебічного розвитку наших дітей, допомогти їм вирости щасливими й успішними.

У книзі докладно описано можливі напрями такої роботи у межах перших двох ступенів освіти. Особливістю видання стало те, що його авторський колектив – це люди, які саме й працюють у дитсадках і школах, а також в університетах, і які спілкуються з різновіковою аудиторією. Їхній особистий досвід практичної реалізації гендерного виховання надасть реальну допомогу тим, у кого є бажання впровадити подібні інновації у своїх навчальних закладах.

Посібник буде корисний усім, хто працює в дошкільній і шкільній освіті, студентству педагогічних спеціальностей, батькам, бабусям і дідусям, дітям, усім, хто цікавиться гендерною тематикою, проблемами сучасної освіти й виховання.

Електронна версія видання доступна на нашому порталі **www.krona.org.ua**. Отримання друкованої версії можливе за попередньою домовленістю

На обкладинці використано фотографії робіт з проекту «**Man in action**» польської художниці **Івони Демко**. Іграшки є важливим інструментом соціалізації, який з раннього віку націлює дітей на виконання певних гендерних ролей. «Традиційні» іграшки для дівчаток формують здібності, необхідні передусім у домогосподарстві, а також навички піклування. Більш сучасні – електронні, розвиваючі іграшки, такі, що залучають до публічної сфери, – отримують хлопчики. Вибір для них є набагато різноманітнішим – від супергероїв до широкої палітри професій, проте існує дефіцит іграшок, завдяки яким хлопчик може ідентифікувати себе з роллю батька чи домохазяїна...